

Educació i Memòria Democràtica a Catalunya

PROGRAMA EDUCATIU 2024-2025

memorial
democràtic

Generalitat
de Catalunya

Sumari general

Memorial Democràtic

Què és el Memorial Democràtic?	6
Rutes	8
• La ciutat que mai no dorm: la Barcelona dels anys de la Segona República.....	9
• Les petjades de la Guerra Civil a Barcelona.....	10
• Escenaris de la repressió franquista a Barcelona.....	11
• Manuel Vázquez Montalbán. Literatura i compromís.....	12
• Barcelona LGTBIQ+ : de la Segona República a la postguerra.....	13
Tallers	14
• Memòria dibuixada: petites grans gestes en temps de guerra.....	15
• Vinyetes historiades: la guerra al còmic.....	16
• Obligats a marxar. Històries de l'exili a Catalunya.....	17
• L'exili republicà: desplaçaments i absències. Taller amb fons documentals.....	18
• La dona durant la Segona República i el franquisme. De la llar a la militància política. Taller amb fons documentals.....	19
• La Guerra Civil i el franquisme. Temps de silencis. Taller amb fons documentals.....	20
Testimonis a l'aula	21
• "Salvador Puig Antich i el mur del franquisme. Història de l'última, injusta i terrible execució pel mètode del garrot vil", amb Jordi Panyella.....	22
• "La lluita per l'alliberament sexual a finals del franquisme" amb Paulina Blanco i Lluís Rambla.....	24
• "Les 7 caixes", amb Dory Sontheimer.....	26
• "Fugir de l'oblit" amb Abel Moreno.....	28
• "La massacre d'Orador de Glana: famílies republicanes a l'infern nazi", amb David Ferrer Revull.....	30
• "Henry Buckley: vida i aventures d'un corresponsal de guerra", amb Patricia Buckley.....	32
• "El retratista. El mestre Benaiges", amb Alberto Bougleux i Sergi Bernal.....	34
• "Militants de l'antifranquisme: la Generació TOP" amb Isabel Alonso, Carles Vallejo, Domènec Martínez, Carlota Falgueras, Ignasi Doñate i Conxita Sánchez.....	36
• "Marcel·lí Garriga i el jurament de Buchenwald: la lluita per la memòria." amb Enric Garriga.....	38
Activitats per al professorat	44
• Grups DEMD.....	45
• Jornada d'Experiències Didàctiques de Memòria Històrica.....	46
• Projectes commemoratius en memòria de les víctimes de l'Holocaust.....	47
• Premi de Recerca en Memòria Democràtica.....	48
• Recursos en línia: el banc de la memòria democràtica.....	49
• Club de Lectura de memòria democràtica.....	50
• Exposicions itinerants.....	51
• Publicacions i Audiovisuals.....	53
Xarxa d'Espais de Memòria	55
Espai Lluís Companys	56
• Ruta <i>El Tarròs. Més enllà de Companys</i>	57
• Taller: <i>Lluís Companys. Una vida d'història</i>	58
• Visita comentada a l'exposició permanent.....	59
Espai Macià	60
• <i>El viatge de Macià</i>	61
• <i>Les Borges sota les bombes</i>	62
Refugi antiaeri de l'església de Santa Maria d'Agramunt	63
• <i>L'Agramunt secret: espais de memòria amb molta història</i>	63
Museu Memorial de l'Exili - MUME	
Què és el MUME?	65
• Visita a l'exposició permanent del MUME.....	68
• Ruta <i>Les defenses franquistes dels Pirineus</i> (MUME i búnquers de la Jonquera).....	69
• Ruta <i>El tresor de la República</i> (MUME, Mina d'en Negrín i Coll de Lli).....	70
• Ruta <i>Una cultura a l'exili</i> (Aguilana i La Vajol).....	71
• Ruta <i>El camp d'Argelers. La quotidianitat de l'internament</i> (MUME i Argelers).....	72
• Ruta <i>Records de l'exili</i> . (MUME, Argelers i la Maternitat d'Elna).....	73

COMEBE

Què és el COMEBE?	75
• Centre d'Interpretació 115 Dies, de Corbera d'Ebre.....	76
• Centre d'Interpretació Internacionals a l'Ebre, de La Fatarella.....	77
• Centre d'Interpretació Les Veus del Front, de Pinell de Brai.....	78
• Centre d'Interpretació Soldats a les Trinxeres, de Vilalba dels Arcs.....	79
• Centre d'Interpretació Hospitals de Sang, de Batea.....	80
Rutes guiades pels Espais de la Batalla de l'Ebre	81
• La Batalla de l'Ebre i les conseqüències socials: visita al Centre d'Interpretació 115 dies i al Poble Vell de Corbera d'Ebre.....	82
• La sanitat a la Batalla de l'Ebre: visita al Centre d'Interpretació Hospitals de Sang i les trinxeres dels Barrancs.....	83
• La Batalla de l'Ebre: conseqüències i memòria.....	84
• Les Veus del Front i la lleva del biberó: Centre d'Interpretació Les Veus del Front i visita a les Cases Caigudes i la Cota 705, de Pinell de Brai.....	85
• La defensa al front i als municipis: Centre d'Interpretació 115 dies, de Corbera d'Ebre, les trinxeres de les Devees, a la Fatarella i el refugi antiari de Flix.....	86
• Els internacionals i el dia a dia dels soldats: visita al Centre d'Interpretació Internacionals a l'Ebre, trinxeres de les Devees, a la Fatarella i visita al campament del XVè Cos, d'Ascó.....	87

Departament d'Educació

Què són els Camps (CdA) i Entorns (EdA) d'Aprenentatge?	90
Camp d'aprenentatge de La Noguera	92
• La Guerra Civil al cap de pont de Balaguer. Visita didàctica a dos espais de la batalla del Segre, basada en la dramatització.....	92
• Per no morir en l'oblit. Recuperem la memòria democràtica. Recurs didàctic per portar l'arqueologia de la guerra civil als instituts.....	94
• Contra l'oblit. Dos germans entre bombes. La Guerra Civil viscuda pels infants. Maleta didàctica per portar la Guerra Civil a les escoles de primària.....	96
Camp d'aprenentatge i memorial de Pujalt	98
• La rereguarda republicana a Pujalt i voltants. Visita a la Base d'instrucció de l'exèrcit Popular i al Museu Memorial de l'Exèrcit Popular.....	98
Camp d'aprenentatge de Barcelona	100
• Projecte Compartit de Secundària (PCS) Guerra Civil Espanyola i Exili.....	100
Entorn d'aprenentatge del Canigó	102
• Itinerari de l'Exili: Platja d'Argelers, Cotlliure, Descoberta de Prada, Sant Miquel de Cuixà, Memorial de Ribesaltes, Maternitat Suïssa d'Elna i altres activitats.....	102
Camp d'aprenentatge Els Monestirs del Cister	109
• El primer comiat de les Brigades Internacionals.....	109
Camp d'aprenentatge de Flix	112
• Comunitat de mitjans (1r, 2n i 3r): descobrim el poble I.....	112
• Comunitat de grans (4t 5e i 6e). Descobrim el poble II.....	112
• Primer cicle d'ESO (1r i 2n). La Batalla de l'Ebre.....	113
• Segon cicle d'ESO (3r i 4t). Itinerari d'aprenentatge de la Batalla de l'Ebre.....	113
Camp d'aprenentatge del Ripollès	113
• ACTIVITAT 1: Busquem la marededéu Núria (PRIMÀRIA-ESO).....	114
• ACTIVITAT 2: busquem els búnquers.....	115
• Destruïnt la memòria.....	115
• Refugi antiari de Ripoll.....	116
• Itinerari de la Guerra Civil de Ripoll.....	116
• Itinerari de la Guerra Civil Espanyola a Camprodon.....	116
• Camí de la retirada i l'exili (Coll d'Ares i Coll i Coll Pregon).....	117
Mapa de localitzacions dels Camps i Entorns d'Aprenentatge amb oferta pedagògica sobre la Guerra Civil, l'Exili i la Memòria Democràtica	118

Fotografia de coberta: Conxita Grangé en una aula donant el seu testimoni davant l'alumnat.
Font: © Conseil départemental de la Haute-Garonne
2025 - Centenari del naixement de la Conxita Grangé i Beleta.

Entitats organitzadores:

Memorial Democràtic
Museu Memorial de l'Exili (MUME)
Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE)
Departament d'Educació

Memorial Democràtic

El Memorial Democràtic és una institució de la Generalitat de Catalunya que té per missió la recuperació, la commemoració i el foment de la memòria democràtica a Catalunya (1931-1980). Aquest període històric comprèn la Segona República, la Guerra Civil, la dictadura franquista i transició a la democràcia. El Memorial Democràtic posa especial èmfasi en la recuperació de la memòria de les víctimes per motius ideològics, de consciència, religiosos o socials, així com en la repressió perpetrada per la dictadura franquista a persones i col·lectius (incloent-hi la llengua i la cultura catalana), l'exili i la deportació.

El Memorial Democràtic posa al centre de la seva activitat la dignitat de la persona, els valors democràtics i el respecte pels drets humans perquè la barbàrie no es torni a repetir ni aquí ni enlloc.

Carrer del Foc, 57 edifici B, 5a planta
08038 Barcelona
Tel. 93 624 73 51 (centraleta)
memorialdemocratic@gencat.cat
memoria.gencat.cat

Què cal fer per sol·licitar una activitat? Empleneu el formulari que podeu trobar en aquest enllaç: forms.office.com/e/sXndsUPehr i en breu us donarem resposta.

Si teniu preguntes, suggeriments o comentaris, no dubteu a adreçar-vos al servei educatiu del Memorial Democràtic: educacio.memorialdemocratic@gencat.cat

Benvolgut professorat,

Aquest curs 2024-25, des del Memorial Democràtic, hem anat un pas més enllà, a la recerca de les propostes educatives més rellevants que en matèria de memòria democràtica s'ofereixen a Catalunya. Trobareu les activitats educatives que impulsem des del Memorial Democràtic i, a més a més, els projectes pedagògics del Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE) al sud del país i el Museu Memorial de l'Exili (MUME) a l'extrem nord, i que aprofundeixen en dos episodis transcendents per la història i la memòria de Catalunya: la batalla més llarga i decisiva de la Guerra Civil i l'èxode republicà de 1939. I, per si no fos poc, trobareu les activitats que despleguen els camps i entorns d'aprenentatge del Departament d'Educació repartits per tot el territori.

Des del Memorial Democràtic estem molt satisfets de les rutes, tallers, el premi de recerca, el club de lectura i el projecte 'Testimonis a l'Aula', en què més de 5.000 alumnes del darrer curs acadèmic han pogut escoltar i reflexionar directament amb les persones que han estat protagonistes (o família o amics) d'uns fets històrics transcendents. Hem convidat a més testimonis a unir-se a aquest projecte singular que permet aprendre sobre la història contemporània del nostre país a partir dels relats personals i únics.

Us convidem a seguir-nos a les xarxes socials i mitjançant el butlletí mensual per tal de descobrir la diversitat d'activitats que us oferim. Per a l'any 2025 volem recordar, entre d'altres, els 50 anys de la celebració del Congrés de Cultura Catalana, de la mort del dictador Francisco Franco o el centenari de naixement de la deportada i activista antifeixista catalanofrancesa, Conxita Grangé, que va sobreviure al camp de concentració de Ravensbrück, del qual va ser l'última catalana supervivent. També reflexionarem entorn el 80è aniversari de l'alliberament dels camps de concentració nazis, la fi de la Segona Guerra Mundial i el 30è aniversari de la fi de la guerra de Bòsnia, entre d'altres continguts.

L'educació, a partir del treball rigorós en l'àmbit de la història contemporània, és la millor eina per fomentar, en clau de present i de futur, l'assentament dels principis democràtics en la societat. Sens dubte, el treball de memòria intens en l'àmbit educatiu contribueix al desmuntatge de la fascinació pels autoritarismes i enforteix les llibertats, el respecte pels drets humans, la cultura de la pau i, al cap i a la fi, la democràcia.

Jordi Font Agulló

Director del Memorial Democràtic

Rutes

Vols que els teus alumnes descobreixin la memòria de la Barcelona republicana i franquista d'una manera activa? Creus que una de les millors maneres de conèixer la història és trepitjant els escenaris dels fets? Doncs acompanya'ns en la descoberta de la memòria contemporània de Barcelona, a través dels itineraris per les places i els carrers de la ciutat que us proposem.

La ciutat que mai no dorm: la Barcelona dels anys de la Segona República

Una ciutat plena de vida que no dorm mai, però on els perills s'amaguen darrere de cada cantonada. Aquesta és la ciutat que descobrireu en aquesta ruta sobre la cultura i l'oci de la Barcelona dels anys trenta del segle passat. Us proposem un itinerari que ressegueix els punts calents de la rica vida social d'una ciutat vibrant i conflictiva: una societat marcada per les diferències de classe, on els teatres més refinats i els bordells més tenebrosos conviuen a pocs carrers de distància amb una població assedegada de diaris i revistes satíriques, fascinada pel fenomen de la ràdio, i on encara es conserven les mítiques tertúlies de cafè a les Rambles i a la Plaça Reial, o les tavernes sòrdides de mala mort al barri xinès.

A qui va adreçat:
estudiants d'ESO,
batxillerat i universitat

Durada:
2 h (ESO) i 2.30 h
(batxillerat i universitat)

Les petjades de la Guerra Civil a Barcelona

A qui va adreçat:
estudiants del cicle superior de primària, ESO, batxillerat i universitat

Durada:
2 h (cicle superior de primària i ESO) o 2.30 h (batxillerat i universitat)

El cop d'estat de juliol de 1936 va fracassar a Barcelona, però les seves conseqüències van marcar un dels períodes més convulsos i apassionants de la història de la ciutat. En aquesta ruta coneixerem els indrets on es van produir els combats més sagnants entre els militars rebels i les forces governamentals sostingudes per les milícies obreres; quins eren els principals actors de la Barcelona dels inicis de la Guerra Civil i com es van enfrontar entre ells durant el conflicte, o com els barcelonins van fer front al terror que venia de l'aire.

Escenaris de la repressió franquista a Barcelona

El franquisme va transformar radicalment Barcelona: la ciutat vibrant, oberta i rebel de l'època de la Segona República fou sotmesa a una repressió ferotge en tots els àmbits, que tingué efectes molt profunds en la ciutat i que va suposar un punt i apart en la vida dels seus habitants. En aquest itinerari coneixerem com la repressió franquista va afectar l'educació, l'espai públic, la religió, la política o la situació de les dones, tot passejant pels carrers de Ciutat Vella.

A qui va adreçat:
estudiants d'ESO,
batxillerat i universitat

Durada:
1.30 h (ESO) o 2 h
(batxillerat i universitat)

Manuel Vázquez
Montalbán
(1933-2009)

Escriptor i periodista

Va néixer en aquesta casa
el 14 de juny de 1933

Manuel Vázquez Montalbán. Literatura i compromís

A qui va adreçat:
estudiants de
batxillerat i universitat

Durada:
2.30 h

El nom del polifacètic periodista i escriptor Manuel Vázquez Montalbán està indissociablement lligat al seu mític personatge, l'investigador Pepe Carvalho; però també, a la bona teca, al Barça i, com no podia ser de cap altra manera, al barri xinès, on va néixer. En aquest itinerari descobrirem la memòria d'aquest barri popular de la ciutat, avui conegut com el Raval, a través dels ulls i els textos d'un dels seus fills més il·lustres, nascut al carrer d'en Botella.

Barcelona LGTBIQ+: de la Segona República a la fi del franquisme

La història del col·lectiu LGTBIQ+ a la Barcelona del segle XX és una història de repressió, però també de resistència i resiliència. Aquest col·lectiu, tradicionalment gens afavorit, fou objecte d'una repressió brutal durant el franquisme, que fins i tot va decidir modificar la Llei de ganduls i facinerosos ("Ley de vagos y maleantes") per incloure-hi la repressió dels homosexuals. En aquesta ruta pel centre de la ciutat visitarem alguns dels espais més rellevants de la memòria LGTBIQ+, especialment durant la dictadura feixista de Franco: dels amagatalls de la dissidència sexual al barri xinès i les drassanes, als cabarets i els teatres de transvestits del Paral·lel; dels llits calents dels bordells clandestins, al mític local de pitjor fama de tota Barcelona: La Criolla.

A qui va adreçat:
estudiants d'ESO,
batxillerat i universitat

Durada:
2 h

Inclou proposta didàctica per treballar a les aules de secundària i batxillerat.

Ruta dissenyada per l'historiador Leopold Estapé i el professor Javier Alpáñez.

Tallers

Vols proposar als teus alumnes una activitat dinàmica i proactiva? T'interessa ensenyar i treballar la història i la memòria des d'una perspectiva innovadora i rigorosa? Doncs us proposem venir al Memorial Democràtic o que vinguem al vostre centre, per realitzar un dels tallers que us hem preparat per apropar el vostre alumnat a la història a través del còmic, la literatura i les fonts documentals. Tenim tallers per a tots els nivells educatius!

Memòria dibuixada: petites grans gestes en temps de guerra

D'on prové el nom d'Elna o Nael? Qui va participar en la construcció dels refugis antiaeris durant la Guerra Civil? Què era el bibliobús i en quin context va aparèixer? Qui formava part de la primera directiva del FC Barcelona? La resposta a tots aquests enigmes és a la col·lecció de contes "Memòria Dibuxada", editats pel Memorial Democràtic.

El taller proposa diferents dinàmiques i jocs a l'entorn del conte que permeten a l'alumnat descobrir iniciatives solidàries en temps de guerra dutes a terme per persones sovint anònimes que salvaren centenars de vides. Tot plegat fa palesa la importància de conèixer i preservar la nostra història.

A qui va adreçat:
estudiants del cicle superior de primària

Durada:
2 h

Vinyetes historiades: la guerra al còmic

A qui va adreçat:
estudiants del cicle superior de primària, ESO i batxillerat

Durada:
3 h

Un taller dinàmic i creatiu en què el món del còmic i la història de la Guerra Civil, la post-guerra i la transició s'uneixen per sensibilitzar els alumnes sobre la memòria democràtica. Després d'explicar els recursos narratius del còmic a partir d'exemples pertanyents a obres emblemàtiques del gènere, es formen petits grups d'alumnes que han de transformar els testimonis d'històries reals recollides pel Memorial Democràtic en els protagonistes dels seus propis còmics.

Obligats a marxar. Històries de l'exili a Catalunya

Aquest taller innovador i vivencial proposa una activitat ludificada en forma de joc de taula de gran format que permet a l'alumnat fer una aproximació històrica i actual al concepte de l'exili. Cada grup d'alumnes ha de representar un personatge històric que es va veure obligat a exiliar-se durant o després de la Guerra Civil. Durant el joc han d'analitzar fonts primàries i estudiar diferents casos que representen raons i tipologies d'exilis, la qual cosa els permet descobrir el periple viscut per diverses persones exiliades en temps de la Guerra Civil, la identitat dels quals descobreixen al final del joc, a través d'una carta adreçada especialment a ells i a elles.

A qui va adreçat:
estudiants del cicle superior de primària i ESO

Durada:
2 h

Aquest taller es pot complementar amb una activitat prèvia i dues activitats posteriors que fa el professor a l'aula.

L'exili republicà: desplaçaments i absències. Taller amb fonts documentals

A qui va adreçat:
estudiants d'ESO i
batxillerat

Durada:
3 h

Aquest taller permet capbussar-se en la història i la memòria d'un episodi sovint massa oblidat: l'exili republicà de 1939. El taller pren com a punt de partida diferents fonts primàries de tipologia diversa vinculades a l'exili, que l'alumnat ha d'analitzar i interpretar. A continuació, es planteja una activitat pràctica amb què, mitjançant jocs de rol i debat, permet a l'alumnat posar en escena les experiències que ens relaten les fonts analitzades. Finalment, el convidem a reflexionar sobre el concepte de l'exili, en una situació com la Guerra Civil espanyola i també en l'actualitat.

Arregla tu casa

cuatro

Debe lucir impecable

Haz una última ronda por las principales áreas de la casa, justo antes de que tu marido llegue. Levanta libros de escuela, juguetes, etc. Y limpia con un plumero las mesas.

Les dones durant la Segona República i el franquisme. De la llar a la militància política. Taller amb fonts documentals

Els drets polítics de la dona van avançar durant la Segona República: les dones van començar a ocupar càrrecs polítics, el sufragi femení es va exercir per primera vegada durant les eleccions de 1933 i es va aprovar la primera llei del divorci. Tots aquests avenços foren radicalment suprimits pel franquisme, en què la dona es va haver de confinar de nou a l'àmbit domèstic.

El taller pren com a punt de partida diferents fonts primàries de tipologia diversa vinculades a la situació de la dona durant la Segona República i el franquisme, que l'alumnat ha d'analitzar i interpretar per comprendre aquesta regressió dels drets de la dona.

A qui va adreçat:
estudiants d'ESO i
batxillerat

Durada:
3 h

La Guerra Civil i el franquisme. Temps de silencis. Taller amb fonts documentals

A qui va adreçat:
estudiants d'ESO i
batxillerat

Durada:
3 h

Les guerres i les dictadures són plenes de silencis i secrets. Però afortunadament les fonts documentals ens poden ajudar a desentrellar aquests misteris. En aquest taller posem a l'abast dels alumnes una sèrie de fonts històriques sobre la Guerra Civil i el franquisme que han d'analitzar de manera crítica, i els convidem a obrir un debat sobre una notícia actual que els permeti fer parlar les fonts del passat per arribar a un coneixement més aprofundit sobre aquest període històric del nostre passat.

Testimonis a l'aula

A qui va adreçat:

Segon Cicle d'ESO i
Batxillerat

Durada:

1 h 30 min

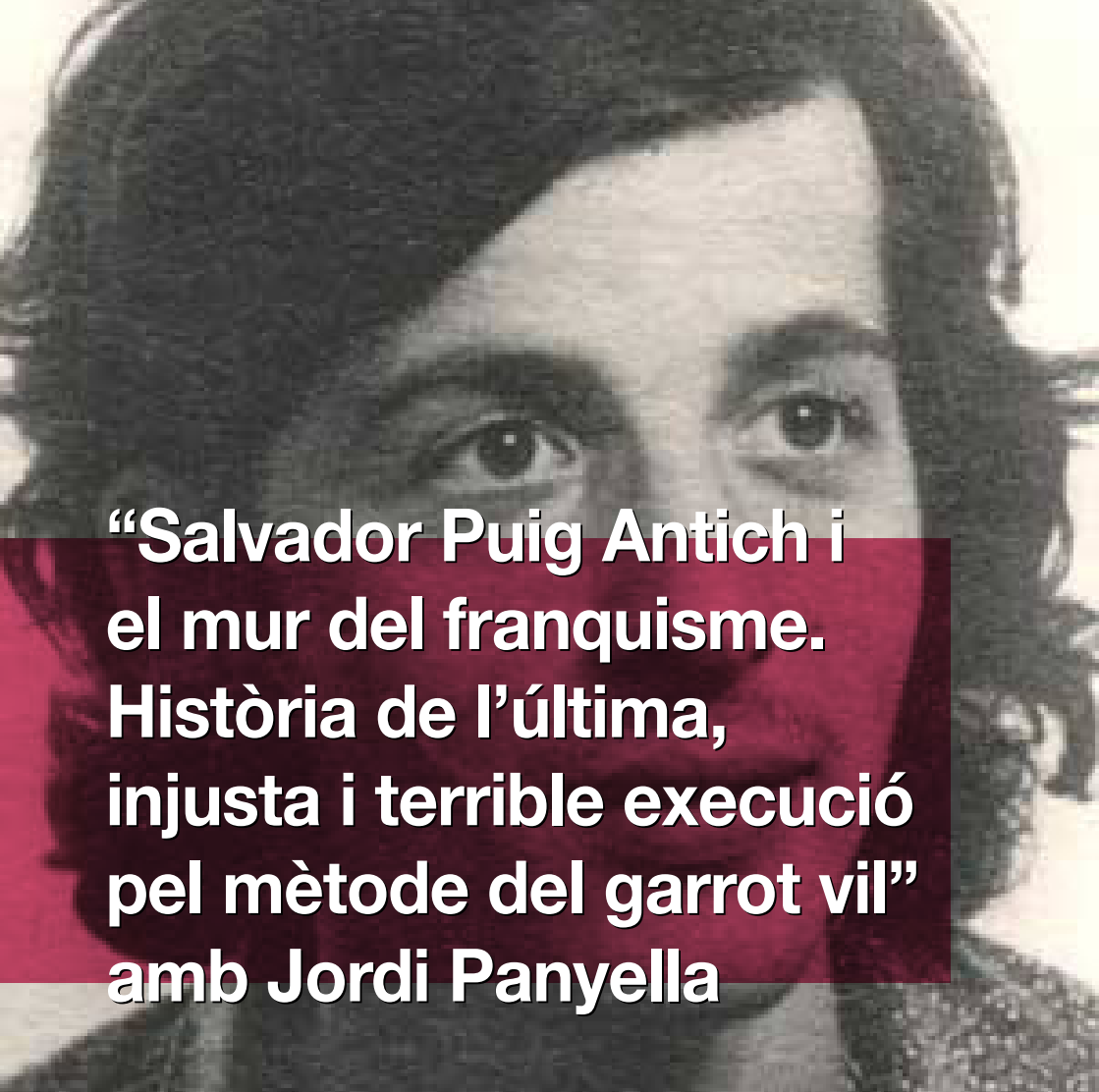
Us proposem portar a l'aula històries de vida extraordinàries explicades per especialistes sobre la temàtica i el testimoni que permetran als vostres alumnes descobrir la història d'una manera vivencial i reflexiva a partir d'històries personals que no deixaran a ningú indiferent.

L'activitat s'estructura en una primera part dedicada a la presentació del testimoni i una segona part de diàleg obert entre estudiants i conferenciant.

Serà important dedicar abans de la sessió un temps a explicar a l'alumnat qui són els testimonis que escoltaran. Trobareu activitats especialment dissenyades amb aquest propòsit.

Opcionalment, també trobareu recursos per si voleu continuar treballant-hi.

A black and white close-up portrait of Salvador Puig Antich, looking directly at the camera with a serious expression. The image is partially obscured by a dark red horizontal band containing the title text.

“Salvador Puig Antich i el mur del franquisme. Història de l’última, injusta i terrible execució pel mètode del garrot vil” amb Jordi Panyella

Salvador Puig Antich, militant d’una organització revolucionària, va caure detingut el 25 de setembre de 1973 en un confús tiroteig amb la policia on hi va morir un agent. A través d’un relat periodístic, amb proves documentals i gràfiques, descobrirem com el règim franquista va conspirar contra el jove Salvador per fer-lo únic responsable de la mort, amagant la responsabilitat de la mateixa policia.

Qui és el testimoni?

Salvador Puig Antich va néixer el 30 de maig de 1948 a Barcelona en un família de classe mitjana. Els pare de Puig conformen la generació dels vençuts; el pare empresonat en acabar la Guerra Civil i la mare mestra de la república i apartada de la docència pel nou règim. De ben jove Puig Antich pren consciència política fins que acaba integrant un grup conegut com el Moviment Ibèric d'Alliberament (MIL) participant en accions de lluita armada amb la finalitat de recaptar fons econòmics i destinar-los a la lluita obrera. En ser detingut el setembre de 1973 es produeix la mort d'un policia i en un consell de guerra ple d'irregularitats és declarat culpable, condemnat a la pena capital i executat el 2 de març de 1974 pel mètode del garrot vil quan tenia 25 anys. Els intents de revisió del cas per part de la família en plena democràcia han estat rebutjats sempre per la justícia.

La veu del testimoni

Jordi Panyella i Ferreres és periodista. Treballa al diari El Punt Avui, en l'àmbit de la informació de societat, col·labora en programes de televisió (TV3) i és autor de set llibres de temàtica periodística i també de ficció. Un dels llibres, Salvador Puig Antich, Cas Obert (Angle editorial) analitza els detalls del procés judicial sobre Puig Antich aportant testimonis nous i reveladors sobre l'abús que va patir el jove llibertari. Gràcies al coneixement de la família Puig Antich i amistats i antics companys de Salvador, al llarg dels anys Panyella ha ampliat i completat la informació sobre el personatge per oferir-ne un retrat global amb tots els seus matisos.

“La lluita per l’alliberament sexual a finals del franquisme” amb Paulina Blanco i Lluís Rambla

Primera manifestació a favor de l’alliberament sexual a l’Estat espanyol a la Rambla de Barcelona el 1977. Font: Fundació Enllaç.

La intensa repressió que les persones homosexuals i transsexuals patien durant el franquisme limitava els seus drets i les obligava a amagar-se i a ocultar la seva identitat. Durant la dictadura franquista l’homosexualitat estava prohibida i perseguida legalment a través de la *Ley de vagos y maleantes*, primer, i per la *Ley sobre peligrosidad y rehabilitación social*, posteriorment. L’homosexualitat i la transsexualitat estaven penades amb multes i, fins i tot, podien comportar l’ingrés a presó o a centres psiquiàtrics, on es practicaven tortures per intentar canviar l’orientació sexual de les persones.

A partir dels anys 70 es va articular un moviment que perseguia modificar aquesta situació des de la clandestinitat i en complicitat amb altres col·lectius que també es mobilitzaven contra el règim. Donem la paraula a diverses persones que van patir la repressió de la dictadura per exercir lliurement la seva sexualitat i que van participar activament en els moviments per l’alliberament sexual durant el darrer franquisme i la transició.

Les veus dels testimonis

Paulina Blanco

Paulina Blanco Muñoz neix l'any 1946 a El Torno, un municipi de Càceres. Obté el títol de mestra l'any 1970 i ingressa al cos de mestres l'any 1971 com a mestra d'alfabetització a Càceres. Coneix la seva actual esposa l'any 1972. Es llicencia en Ciències de l'Educació l'any 1983 a la Universitat Complutense de Madrid i després ve a viure a Barcelona.

És una activista destacada del moviment LGTBI i ha exercit un paper fonamental en la defensa dels drets i la visibilitat de les dones lesbianes grans. Blanco ha participat en nombroses accions i esdeveniments com ara jornades, conferències i aparicions als mitjans. La seva tasca com a defensora de la igualtat i la inclusió ha servit d'inspiració per a moltes persones.

Blanco és impulsora i patrona fundadora de la Fundació Enllaç. Aquesta entitat, fundada el 2008, té com a objectiu acollir i atendre el col·lectiu LGTBI en risc d'exclusió social, amb un enfocament especial en la gent gran que ha patit violència i discriminació.

Es defineix com a dona lesbiana cristiana i forma part de l'entitat Associació Cristiana de Lesbianes, Gais, Transsexuals i Bisexuals de Catalunya (ACGIL).

Actualment forma part del Consell Nacional LGBTI de Catalunya i de Consell Municipal LGTBI de Barcelona, estructures en les quals defensa la presència i la participació de les persones grans LGTBI.

Lluís Rambla

Nascut a Terrassa l'any 1947, Lluís Rambla va estudiar arquitectura a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ET-SAB). Tot i créixer en un ambient conservador, Rambla es va involucrar en corrents antifranquistes des de la seva joventut, i d'aquesta època destaca la seva implicació en el moviment a favor de l'alliberament sexual.

A la dècada dels setanta, va ser membre actiu de la secció vallesana del Front d'Alliberament Gai de Catalunya (FAGC), una entitat pionera nascuda l'any 1975 a partir d'una altra que havia rebut el nom de Movimiento Español de Liberación Homosexual (MELH), la primera organització de lluita a favor dels drets de les persones homosexuals de tot l'Estat. Rambla va participar en la primera manifestació a favor de l'alliberament LGTBI a Barcelona. Entre els anys 2013 i 2024 ha format part de l'Associació LGTBI de Terrassa, una entitat que treballava per la defensa dels drets de les persones LGTBI en aquest municipi. A més, és una persona reconeguda com a promotor cultural, sobretot en l'àmbit de la música jazz, però també en altres manifestacions culturals.

Des de l'any 2012, és patró de la Fundació Enllaç, que es dedica a la promoció dels drets de les persones grans LGTBI, proporcionant-los suport i atenció especialitzada. Rambla és l'arquitecte que va dissenyar el 2008 el local de la mateixa Fundació, un espai confortable i segur que s'ha convertit en un punt de referència i que ha servit per facilitar la coordinació i la cooperació entre les diferents entitats que treballen per la defensa dels drets de les persones LGTBI més grans.

“Les 7 caixes” amb Dory Sontheimer

Amb la mort de la mare, la Dory va començar a fer neteja de l'altell i va trobar 7 caixes. La informació que hi havia a dins va ajudar-la a entendre els silencis dels pares i a descobrir la història amagada de la seva família, víctima de l'Holocaust.

Qui és el testimoni?

La família de la Dory Sontheimer, jueus alemanys, fou víctima de l'Holocaust nazi. El nacionalsocialisme va exterminar 36 membres de la seva família.

Els pares de la Dory, Rosel Heilbruner i Kurt Sontheimer, es van refugiar a Barcelona fugint de la repressió de l'Alemanya nazi. Van guardar tota la correspondència i les fotografies que els podien comprometre a l'Espanya franquista en unes caixes a l'altell de casa seva.

Aquesta documentació ens permet descobrir històries extraordinàries, com la d'en Julius Heilbruner, el tiet que va participar en el desembarcament de Normandia amb l'exèrcit alemany i mai més no va voler tornar a Alemanya; la de la Dorel Sontheimer, la tieta que va escapar de la Guerra Civil espanyola i va acabar morint a causa dels bombardejos italians a Israel, durant la Segona Guerra Mundial; o la dels avis Eduard i Lina, que foren assassinats als camps nazis, malgrat els seus intents de travessar la frontera per reunir-se amb la seva família a Barcelona.

La veu del testimoni

Dory Sontheimer va néixer a Barcelona el 1946 i fou educada en el catolicisme de l'Espanya franquista, malgrat que procedia d'una família jueva que havia fugit de l'Alemanya nazi. Llicenciada en farmàcia i òptica a la Universitat de Barcelona, exercí de farmacèutica i empresària.

No fou fins als 57 anys, després de la mort dels seus pares, que va descobrir unes caixes a l'altell de la casa dels seus pares i, en elles, el seu origen i tota la història silenciada que els seus pares li havien ocultat per protegir-la.

A partir d'aquí, començà una minuciosa investigació per recuperar cadascuna de les històries de la seva família, posar noms i cognoms als protagonistes i cercar-ne els descendents per poder compartir amb ells tantes absències i dolor, però també la felicitat de retrobar-se.

“Fugir de l’oblit” amb Abel Moreno

L’Abel és l’autor de ‘Fugir de l’oblit’. Al documental ens descobreix el periple viscut per Josep Busó, en Pitu, un gironí que tantes i tantes vegades va aconseguir fugir del perill: del franquisme, del camp de refugiats d’Argelers, del camp de concentració de Dachau o de la base de submarins de Bordeus.

Qui és el testimoni?

En Josep Busó va néixer a Girona el 22 de gener de 1922, conegut com a Pitu, i va viure un periple vital extraordinari que us convidem a descobrir.

Aquest gironí que tantes i tantes vegades va aconseguir fugir del perill va militar al Partit Comunista durant la Guerra Civil i va emprendre la seva primera fugida el febrer de 1939 durant la “Retirada” quan es va exiliar a França.

A partir d'aquí va estar al camp d'internament d'Argelès-sur-Mer, a les Companyies de Treballadors Estrangers de la República Francesa, al camp de concentració nazi de Dachau i finalment a una base de submarins de Bordeus, on realitzava treballs forçats per l'exèrcit nazi. Després d'uns mesos va aconseguir escapar-se de nou i retornar a Espanya per Irún i d'allà arribar a la seva Girona natal.

Amb la realització del documental “Fugir de l'Oblit” en Pitu retornà a tots aquests llocs empenent la que paradoxalment serà la seva última fugida, la de l'oblit, empenent la que paradoxalment serà la seva última fugida, la de l'oblit. En Josep va morir a Girona el 25 de setembre de 2019.

La veu del testimoni

Abel Moreno va néixer a Girona el 1979 i és Llicenciat en Cinematografia i Audiovisuals a l'ESCAC.

L'any 2001 co-realitza el documental “Aigua, la font de la vida” produït per Pere Portabella i la Plataforma en Defensa de l'Ebre, premiat al Festival de Cinema de La Bisbal. Al llarg dels anys ha produït nombrosos treballs, entre els quals destaca “Contracorrent”, documental que recull diversos premis l'any 2006: millor documental al Festival de Cinema de Girona (2006) i al Festival del Riu, Menció especial del jurat al FICMA i participa en la Secció Oficial del Festival MEA, a Turquia.

El 2016 estrena “Fugir de l'oblit” i també “Estados clandestinos”. El documental “Fugir de l'oblit”, emès per TV Catalunya al novembre de 2016 i per tres televisions mexicanes al llarg de 2020, ha estat seleccionat a catorze Festivals Internacionals de Cinema a deu països diferents, dels quals s'ha emportat diversos guardons.

“La massacre d’Orador de Glana: famílies republicanes a l’infern nazi” amb David Ferrer Revull

La tarda del 10 de juny de 1944 les tropes de les SS van assassinar 643 habitants innocents del petit poble d’Orador de Glana. Més de 200 eren criatures. En David Ferrer, historiador i professor, n’ha rescatat la història.

Qui és el testimoni?

Orador de Glana conserva les runes del que va ser un tranquil poble del Llemosí, al centre-oest de França, on tropes de les SS van cometre un crim indescriptible: la tarda del 10 de juny de 1944 van assassinar 643 innocents indefensos, més de 200 dels quals eren criatures. Entre aquestes víctimes se n'havien comptabilitzat 18 d'espanyoles (realment, 19): refugiats republicans.

Les víctimes republicanes d'Orador de Glana han restat fins fa ben poc en un punyent anonimat. D'òrgens diversos, les seves vides foren preses pels nazis i transformades en cendres, i també se'n va esborrar la memòria. En un exercici de reconstrucció històrica i biogràfica que partia de la minsa bibliografia que hi havia fins aleshores, i amb un buidatge exhaustiu d'arxius i fonts secundàries, la recerca de David Ferrer ha permès recuperar els noms, els rostres i la identitat perduda d'aquestes víctimes de la barbàrie nazi: dos homes (José Serrano i Joan Téllez), sis dones (Marina Domènech, Francisca Espinosa, Carme Juanós, Antonia Pardo, María Pardo i Ramona Domínguez) i onze criatures (Emília i Angelina Masachs; Pilar i Paquita Espinosa; Nuria Lorente; Miquel, Harmonia i Llibert Téllez, i Armonía, Àster i Paquito Serrano).

La veu del testimoni

David Ferrer Revull va néixer a Sabadell el 1969. El seu pare, que era un nen durant la Guerra Civil, va ser "pioner roig" del POUM. Els seus dos tiets van ser combatents republicans a la Guerra Civil i posteriorment van ser empresonats al camp de concentració de Reus. La seva tieta va morir en un bombardeig alemany a l'Espluga de Francolí.

Llicenciat en Filologia Anglesa, màster de Lingüística Anglesa Aplicada i màster de Formació de Professorat per la UNED, ha treballat a la indústria tèxtil de Sabadell, a escoles d'idiomes i a l'àmbit universitari. Actualment és professor d'anglès en un centre públic d'educació secundària.

La seva recerca sobre els republicans morts a la massacre d'Orador de Glana, el 10 de juny de 1944, va començar el 2016. Des d'aleshores va poder identificar aquestes víctimes i escriure'n la història, que ha recollit al seu llibre "Recuerda: Españoles en la masacre de Oradour-sur-Glane" (2020) i en articles acadèmics. Aquesta investigació ha permès actualitzar el recompte de víctimes i ha tingut un gran ressò, primer a la premsa francesa i després a l'espanyola i la catalana.

“Henry Buckley: vida i aventures d’un corresponsal de guerra” amb Patricia Buckley

“Si nosaltres, el periodistes, marxem, qui explicarà al món la tragèdia d’Espanya?”. Aquestes són les paraules d’en Henry Buckley, un jove irlandès de família catòlica a qui la vida el portà a Espanya per relatar en primera persona els fets de la Guerra Civil espanyola.

Qui és el testimoni?

Henry Buckley (Manchester, 1904 - Sitges, 1972) fou un periodista anglès enviat com a corresponsal a Espanya pel Daily Telegraph, l'any 1929. Va viure la dictadura de Primo de Rivera, la Segona República i la Guerra Civil. Aquests fets el van convertir en un dels corresponsals de guerra amb més coneixement del país.

El 1938 va conèixer la Maria Planas i Izàbal (Sitges, 1909 - Sitges 1988) i en poc temps s'hi va casar.

La seva feina el va portar a viatjar per diferents indrets. El 30 de gener de 1939 va travessar la frontera del Perú (França) juntament amb els milers de refugiats civils i militars. Tornà a Londres, on va escriure les seves experiències a la guerra espanyola, *Life and Death of the Spanish Republic*. D'aquí va ser destinat a Amsterdam, d'on es va veure obligat a fugir per la invasió nazi. Després fou traslladat al Mediterrani i al nord d'Àfrica, on treballà com a corresponsal de *The Daily Express*. Va ser greument ferit i, en acabar la Segona Guerra Mundial, el van enviar a Berlín.

Finalment, tornà a Espanya amb la seva dona, amb la qual visqué a Madrid treballant per a l'agència Reuters. L'any 1966 es va traslladar a Sitges, on va morir el 9 de novembre de 1972.

La veu del testimoni

Patricia Buckley és professora d'anglès i neta de Henry Buckley. Durant gairebé dues dècades ha organitzat, catalogat i digitalitzat l'arxiu familiar del seu avi, que conté més de 2.000 documents.

Tot aquest procés d'exploració de l'arxiu familiar va començar el 2004, quan l'obra del seu avi, "Vida i mort de la República Espanyola", es tradueix al castellà i l'editorial demana a la Patricia una fotografia de la família per incloure-la dins el llibre

Aleshores va començar a cercar dins d'un vell armari del domicili familiar que estava ple de capsos i capsetes, on va descobrir centenars d'imatges en blanc i negre que l'apropaven a la memòria d'una part de la seva família que no havia conegut mai, però de la qual n'havia sentit a parlar tant.

Anys més tard, la part d'aquestes fotografies relatives a la guerra van servir per muntar una exposició sobre Henry Buckley i la seva faceta periodística. El 2018 una nova mostra, "La mirada de Henry Buckley", va fer que tornés a obrir les portes de l'armari i que pogués fer realitat la seva fixació: catalogar tot l'arxiu familiar.

“El retratista. El mestre Benaiges” amb Alberto Bougleux i Sergi Bernal

En Sergi i l'Alberto ens porten la història d'un jove mestre català, Antoni Benaiges, que fou destinat a una escola rural de Burgos. Des d'allà va projectar una nova educació pels seus alumnes. El seu somni es va trencar dramàticament quan, amb el cop d'estat, al juliol del 1936, va ser empresonat, afusellat i enterrat a una fossa comuna.

Qui és el testimoni?

Antoni Benaiges va néixer a Montroig del Camp, Tarragona, l'any 1903, en el si d'una família de pagesos que tenien una branca molt involucrada en el món de la pedagogia. Impregnat per les idees de justícia social que propugnaven els republicans, Benaiges es va treure el títol de magisteri el 1929 i va passar per diferents escoles de Madrid i Catalunya, on va combinar la docència amb la militància socialista.

El 1934 li va ser assignada la plaça en propietat a l'escola de Bañuelos de Bureba (Burgos), una escola abandonada per l'Estat, sense materials i amb pocs més recursos que la bona voluntat dels alumnes i la del seu mestre. Benaiges hi va posar en pràctica la tècnica avantguardista de la impremta a l'escola, que els va permetre aprendre a escriure i a ser lliures. Durant els dos anys que va exercir a Burgos col·laborà intensament amb l'Agrupació Republicana.

L'estiu de 1936 va decidir portar els nens de la vila a veure el mar per primera vegada, promesa que mai no arribaria a complir. El 19 de juliol de 1936, durant l'aixecament militar, Antoni Benaiges va ser detingut a la Casa del Pueblo de Briviesca i portat a La Pedraja, amb molta altra gent, on va ser afusellat, el 25 de juliol, i enterrat en una fossa comuna.

La veu del testimoni

Sergi Bernal és geògraf i documentalista d'històries humanes i compromeses. Va ser guardonat amb el premi principal del festival de fotoreportatge Visa Off de Perpinyà, el 2009. Ha treballat fent reportatges sobre les lluites dels moviments socials i populars de Barcelona, el drama de les famílies desnonades, els deportats del camp de concentració nazi de Buchenwald, l'exili sahrauí i la duresa de la vida al camp de refugiats algerians de Dakhla.

Va rescatar, al peu d'una fossa comuna d'assassinats de l'any 1936, la memòria del mestre tarragoní Antoni Benaiges, i ens la va donar a conèixer a través del documental El retratista, sota la direcció d'Alberto Bougleux. Produït i estrenat el 2013 als Cinemes Girona (Barcelona), se n'han fet més de 150 projeccions per tot Espanya i a l'estranger, a través de les xarxes d'institucions i entitats vinculades amb la memòria, la història i l'educació.

El retratista ha estat present en diversos festivals destacats del sector: Biografilm Festival (2014), Memorigame (2014) i XVI Festival Internacional de Cine de los Derechos Humanos de Buenos Aires (2015).

“Militants de l’antifranquisme: la Generació TOP” amb Isabel Alonso, Carles Vallejo, Domènec Martínez, Carlota Falgueras, Ignasi Doñate i Conxita Sánchez

El moviment obrer i la lluita estudiantil antifranquista van ser molt importants al tardofranquisme. Sis representants d’aquests moviments, ens explicaran més sobre la repressió de la *Brigada Político Social (BPS)* i el *Tribunal de Orden Público (TOP)*.

Les veus dels testimonis

Isabel Alonso Dávila

Nascuda a Salamanca al 1953 va estudiar Filosofia i Lletres a la Universitat de València on va ser expedientada per lluitar contra la dictadura. Es va llicenciar en Història per la Universitat de Granada. Va participar en la lluita estudiantil antifranquista a la primera meitat dels 70 per la qual cosa va ser detinguda, empresonada i processada. Posteriorment, va participar en las lluites feministes pel dret a decidir sobre el propi cos.

Professora d'Història a secundària va exercir la docència a diversos instituts de Barcelona i a l'exterior. Entre d'altres a Rosario (Argentina), Londres, Maglie (Itàlia) i París. Fruit d'aquesta activitat professional va participar en els moviments de renovació pedagògica, especialment amb la inclusió de les dones a la història ensenyada. Amb relació a aquest tema és autora i coautora de nombroses publicacions i ha rebut, juntament amb d'altres companyes, el premi Emilia Pardo Bazán del Ministerio de Educación i el premi 8 de març de l'Ajuntament de Barcelona -en dues ocasions-.

Ha format part de diversos grups de recerca de la Universitat Autònoma

de Barcelona, on va ser professora associada, centrats en la presència de dones i homes als mitjans de comunicació, coordinats per Amparo Moreno Sardà.

Des del 2016 fins l'any 2020 va ser la presidenta de l'Associació Dret a Morir Dignament-Catalunya. Actualment és membre de la Junta Directiva i coordinadora de la Comissió Pedagògica de l'Associació Catalana de Persones Ex-preses Polítiques del Franquisme (ACPEPF).

Carles Vallejo Calderón

Nascut al barri del Poble Nou al 1950, fill d'una família amb fortes conviccions antifeixistes, fou enviat a l'escola italiana per evitar l'adoctrinament de l'escola franquista, el que va determinar el seu futur laboral a la SEAT i el seu posterior exili a Itàlia.

L'any 1968 ingressà a les Joventuts Comunistes i organitzà les comissions obreres de barri al Poble Nou. Posteriorment, entrà a treballar a la SEAT on demanaven traductors d'italià i va formar part de les CCOO com a responsable d'organització fins a la seva detenció al desembre de 1970. Fou retingut a la Jefatura Superior de Policia de Via Laietana on fou interrogat i torturat durant vint dies. De la Comissària fou en-

viat directament a la presó Model de Barcelona on va estar sis mesos. Aquí va participar en una vaga de fam dels presos polítics.

El 1971 fou novament detingut després de participar en una campanya per la readmissió dels acomiadats de la SEAT i va sortir en llibertat provisional un mes després. Davant la petició fiscal de 'més de 20 anys de presó' per diverses causes de caràcter polític decideix exiliar-se a Itàlia. No tornarà a Barcelona fins a l'Amnistia de 1976, on es veurà obligat a fer el servei militar abans de reincorporar-se a la SEAT.

De nou a l'empresa serà escollit secretari del Comitè de la Zona Franca i secretari general de CCOO de la SEAT fins a la seva incorporació al Comitè Econòmic i Social Europeu l'any 1986. Treballarà a la SEAT fins a la jubilació i participarà en nombroses activitats sindicals i solidàries.

Actualment és el president de l'Associació Catalana de Persones Ex-preses Polítiques del Franquisme (ACPEPF) i ha promogut una querrela criminal contra els policies que el van torturar.

Domènec Martínez García

Nascut a Terrassa, fill de migrants d'Almeria. Va començar a treballar als 14 anys al tèxtil i va anar a l'escola industrial nocturna. Després va treballar al món editorial i a l'administració pública. Ha viscut a Terrassa, Madrid i també a Beijing (Xina) des de 1986 fins al 1989.

Va ingressar a la JCC/PSUC de Terrassa l'any 1966. En el combat per les llibertats i els drets socials ha tingut la sort de conèixer gent d'una generació extraordinària. Va ser detingut tres vegades, la primera l'any 1967, la segona el Primer de maig de 1969 i, la tercera el mes d'abril de 1976.

Llicenciat en Ciències Polítiques i Sociologia. Sociòleg jubilat. Ha sigut membre del Consell Social de la Universitat Autònoma de Barcelona i president de la seva Comissió de Seguiment del Contracte-Programa del Consell Social. També coordinador de l'Àrea de Medi Ambient de la DIBA, 2003/2007.

Actualment és membre de la Junta directiva de l'Associació Catalana de Persones Ex-preses Polítiques del Franquisme (ACPEPF), on hi col·labora des de fa més de 20 anys. Hi coordina les activitats de projecció a les xarxes socials i representa a l'entitat al Encuentro Estatal de Entidades de Memoria. Participa

també a diferents iniciatives com la preservació de la memòria de la “Generació TOP” i al Consell de les persones sàvies del Museu d’Història de Catalunya. També a l’Espai de memòria i dels valors democràtics de Terrassa.

Escriu un blog per recuperar i divulgar algunes històries personals i familiars de la nostra memòria col·lectiva. El podeu consultar aquí.

Carlota Falgueras

Nascuda a Barcelona el 1950. Historiadora i catedràtica d’IES (ara jubilada). Militant del PSUC entre 1970-1980. Quan era estudiant a la UAB va ser detinguda per la guàrdia civil i la policia franquista i processada dues vegades pel Tribunal d’Ordre Públic (TOP).

La primera vegada, amb 19 anys, la va detenir la Guardia Civil per haver participat a la manifestació de l’1 de maig de 1969 organitzada per CCOO i en contra de la pujada de preus del transport públic. Va ingressar en presó preventiva a La Trinitat fins al 18 de juny i el TOP la va condemnar a tres mesos d’arrest major per un delictes de manifestació no pacífica. Segons la sentència es va cridar: “Dictadura no”, “Libertad” i “Socialismo”.

El segon judici va ser el 29 d’abril de 1974. El “delicte” va ser participar en una manifestació de protesta per la mort d’un obrer a la central tèrmica de Sant Adrià del Besòs l’11 d’abril de 1972. Segons la sentència es va cridar “Basta de asesinos”, “Policia asesina”, es va repartir propaganda de CCOO, es van llençar pedres i tirar còctels molotov. Li van imputar un delicte de terrorisme. Com que era reincident, havia de complir la pena i entrar a la presó. Va marxar a Itàlia el 1974 sota una ordre de “busca y captura” i amb passaport fals proporcionat pel PSUC. Hi va viure durant un any i mig i va col·laborar amb el Partit Comunista Italià (PCI). Per Nadal del 76, gràcies al segon indult concedit per Juan Carlos després de la mort de Franco tornà a Catalunya.

Ha estat una destacada activista del moviment veïnal i feminista al barri del Poble Nou de Barcelona i ha participat com a consellera de districte en el primer govern de Barcelona en Comú (2015-2019). Actualment és membre de la comissió de pedagogia de la memòria de l’Associació Catalana de Persones Expresses Polítiques del Franquisme.

És coeditora junt amb César Lorenzo del llibre ‘Trinitat. La presó de dones ignorada’ per mostrar documents i testimonis orals de la presó.

Ignasi Doñate i Sanglas

Va néixer l'any 1948 a Viladecans i es va traslladar a l'edat de set a anys a Cornellà. La seva immersió plena a Cornellà i a la comarca no fou fins l'any 1966 quan va abandonar els estudis de filosofia al Seminari Diocesà i va iniciar els estudis de dret i d'econòmiques a la Universitat de Barcelona. Degut als compromisos socials que anava prenent abandonà els estudis d'econòmiques per seguir amb el dret fins a llicenciar-se l'any 1972.

Els seus primers contactes amb la joventut de Cornellà van ser amb el grup de la JOC (Joventut Obrera Catòlica), que contactava amb joves de tots els barris de la ciutat i de tot tipus socials. El 1968 va incorporar-se a l'organització de la "I Setmana de la joventut " amb un clar contingut antifranquista. Va participar en l'enquesta pels joves que es va fer l'any següent dirigida per Joan García-Nieto. Els resultats d'aquesta enquesta van ser recollits i expressats en l'anomenat "Manifesto de la joventut de Cornellà" on es denunciaven els problemes del jovent tot reclamant un canvi social profund.

El 1969 se li va obrir un expedient governatiu per promoure la mobilització ciutadana amb una missa a la

parròquia de Santa Maria on juntament amb el Ramon Muntaner, cantaven amb les seves guitarres. Naixia aleshores la Comunitat Cristiana de Santa Maria. El mateix any se li negà la participació a les milícies universitàries per la seva "mala conducta". Va ser detingut per la Guardia Civil el 30 d'abril del 1970 quan preparava la manifestació comarcal del dia 1 de maig i, finalment portat a la presó model. Més tard va ser jutjat pel TOP a Madrid que el condemnà per delictes de "desordenes públics" a una multa que evità la tornada a la presó.

Acabada la carrera de dret, actuà com advocat laboralista en defensa dels treballadors de diverses fàbriques de Cornellà i de la comarca. Els anys 1974 i 1975 va defensar a moltes persones treballadores i també de l'àmbit social i polític jutjats pel TOP.

Conxita Sánchez

Va néixer a Sevilla l'any 1964. Va estudiar el batxillerat laboral que l'habilitava per a treballar d'administrativa. De petita va sentir una gran influència per part de la seva família paterna la qual tenia fortes conviccions republicanes, especialment la seva àvia. A Sevilla, ja ens el primers anys de joventut, participà en grups cristians per ajudar als més

desafavorits atesa la manca de justícia social.

Es traslladà a Barcelona amb el canvi de feina del pare i arribà al barri de les Planes de St. Joan Despí al desembre de 1971. Va començar treballant a El Corte Inglés. El seu compromís social la va portar a encarregar-se de la biblioteca de la parròquia del barri junt amb d'altres joves que formaven part de les Comissions de Barris i Fàbriques relacionats amb Bandera Roja, membres d'una xarxa clandestina antifranquista. El 1972 començà a treballar a la fàbrica Componentes Electrónicos però aviat fou enviada al magatzem per aïllar-la de la resta atesa la seva activitat reivindicativa sol·licitant millores a la feina.

A partir d'aquí la Conxita inicià una etapa de fort activisme social i polític, participant en la creació de l'associació de veïns del barri de les

Planes, tot creant, junt amb d'altres noies, la vocalia de dones. Des de l'Associació veïnal es va incidir en el foment de les zones verdes, els equipaments sanitaris, les escoles –s'organitzaren classes d'alfabetització, tallers per aprendre català- i s'inicià un fort moviment reivindicatiu contrari al vessament d'escombraries, que pretenien convertir la zona de Font Santa en un abocador. La Conxita serà detinguda a finals d'abril de 1974, juntament amb altres persones quan els troben repartint octavetes per la convocatòria de la manifestació de 1er de Maig. Va ser conduïda a la comissaria de St. Ildefons de Cornellà i després a la Jefatura Superior de Policia de Via Laietana de Barcelona. Allà serà maltractada i humiliada, sortint en llibertat provisional amb càrrecs després de setanta-dues hores de retenció. El seu advocat defensor va ser l'Ignasi Doñate.

Leerschau

Fluchtpunkt.

Lagerstufe:
Häftlings-Personal-Karte

Name: Garriga
Vorname: Marcelino
Geb. am: 19.6.16 in: Villanueva
Stand: ledig Kinder: /
Geburtsort: Banyuls s. mer, Dép. Pyrénées
Ort: orient., Villa Bellevue
Religion: K.K. Staatsang.: Spanien
Geburtsort d. Angehörigen: Bruder:
Antonio G., Barcelona, Spanien
Anzahl: 54
Zugewiesen: 19.1.44
Lager: Buchenwald
Lagerort: Buchenwald
Lagerort: Buchenwald

Pers
Grös
Gesta
Gesic
Auger
Nase:
Mund
Ohren
Zähne
Haare
Sprac

“Marcel·lí Garriga i el jurament de Buchenwald: la lluita per la memòria” amb Enric Garriga

Bes. K
Chara
Siche

Military Government questionnaire
exist.

La historia del Marcel·li Garriga és la historia de molts joves del nostre país d'aquell temps. Ens permet conèixer de ben a prop l'exili republicà i la política de deportació i extermini del nazisme, però també descobrir què és el jurament de Buchenwald i la seva relació amb els drets humans i civils.

Qui és el testimoni?

Nascut a Vilanova i la Geltrú l'11 de juny de 1916, des de ben jove acompanyà el seu pare en l'ofici mariner i acabà convertint-se en pescador i patró. Imbuït de l'ideari llibertari des dels rengles de la CNT, visqué amb il·lusió la proclamació de la II República i no dubtà a incorporar-se a les files de l'Exèrcit Popular després del cop d'estat feixista.

Va participar en les batalles del front d'Osca, el Segre i l'Ebre abans d'abandonar Catalunya durant la Retirada del 1939. Fou internat als camps francesos d'Argelers i El Barcarès abans d'enrolar-se a una Companyia de Treballadors Estrangers al servei de l'exèrcit francès.

Amb l'ocupació alemanya de França va aconseguir retornar al Rosselló, on va reprendre la seva activitat de pescador. Fou detingut per la Gestapo (1943) per la seva vinculació amb la Resistència i enviat a Buchenwald (1944).

Alliberat el 1945 no pogué tornar a Vilanova fins a l'any 1950, on treballà de nou com a pescador i va continuar vinculat a l'antifranquisme.

En els darrers anys de la seva vida es va dedicar a preservar la memòria de la deportació dels republicans anti-feixistes, el jurament de Buchenwald. Marcel·lí Garriga morí el 2009 a l'edat de 93 anys.

La veu del testimoni

Fill d'en Marcel·lí Garriga, capità de l'exèrcit republicà i deportat al camp nazi de Buchenwald, impulsa i coordina el Projecte Buchenwald, amb multitud de xerrades i activitats arreu del país.

És president de l'Associació Buchenwald, i representant espanyol al Comitè Internacional del Camp de Concentració de Buchenwald, en qualitat de vicepresident per Espanya. Ha estat president de l'Amical de Mauthausen i altres camps.

Llicenciat en Psicologia i Màster en Intervenció Ambiental. Ha estat Cap de Servei de Medi Ambient de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

Històricament, vinculat als moviments ecologistes, pacifistes i d'objectió de consciència, va ser el primer objector reconegut oficialment a l'Estat Espanyol, l'any 1978. També és membre actiu de la Unitat Contra el Feixisme i el Racisme i del Consell de Participació del Memorial Democràtic.

Ha publicat el llibre *l'Horitzó del Mar de Buchenwald*, on recull l'experiència i les vivències del seu treball sobre la memòria de la deportació i la lluita contra el feixisme avui.

Activitats per al professorat

Us oferim un ampli ventall d'activitats, recursos i projectes dirigits a la comunitat educativa que us conviden a dialogar, aprendre, reflexionar i compartir punts de vista a l'entorn de la història i la memòria democràtica.

Grups DEMD

Els grups de treball DEMD -grup de treball del Departament d'Educació i el Memorial Democràtic- són una xarxa àmplia de grups de professorat de Catalunya que treballen la memòria i la història del seu passat proper i o fan des de diferents disciplines: Filosofia, Història, Literatura, Arts plàstiques, Música...

Enguany hi ha grups que treballen a l'Alt Empordà, Girona, La Garrotxa, la Vall d'Aro, Pirineus, Lleida, Bages, Valles, Tarragona, Barcelona i l'Ebre, Garraf, Baix Llobregat i Banyoles.

La voluntat de cada grup és desenvolupar recursos i activitats per promoure el coneixement de la història propera a l'alumnat i a la ciutadania. També cercar complicitats amb altres agents i associacions del territori per difondre aquests continguts.

Si busques compartir experiències, participar en jornades nacionals o internacionals i cursos de formació, aportar idees, propostes per l'aula, generar materials d'interès, no dubtis a apuntar-te! En aquest enllaç trobaràs tota la informació i activitats sobre els diferents grups de treball de tot el territori: <https://projectes.xtec.cat/memoriaieducacio/>

Jornada d'Experiències Didàctiques de Memòria Històrica

Vols compartir el treball educatiu en història i memòria? Vols escoltar i aprendre experiències d'altres companys? Doncs, no desaprofitis aquesta oportunitat i participa cada final de curs en la trobada del professorat sobre memòria i història per intercanviar experiències a l'aula, organitzat pel Memorial Democràtic i el Departament d'Educació.

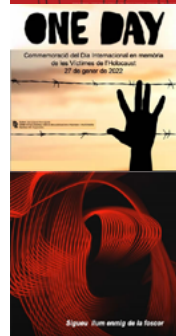
Per veure les anteriors edicions segueix l'enllaç: [Jornades d'Experiències Didàctiques de Memòria Històrica | Educació i Memòria \(xtec.cat\)](#)

Projectes commemoratius en memòria de les víctimes de l'Holocaust

L'1 de novembre del 2005, l'Assemblea General de les Nacions Unides designava el dia 27 de gener, aniversari de l'alliberament del camp d'extermini d'Auschwitz (1945), com el Dia Internacional de Commemoració en Memòria de les Víctimes de l'Holocaust i de prevenció de crims contra la humanitat, i instava, de manera urgent, tots els estats membres a desenvolupar programes educatius en memòria de la tragèdia, per prevenir actes de genocidi.

Cada any, al voltant del 27 de gener, treballem amb el professorat per oferir-vos recursos, propostes i activitats en memòria de les víctimes de l'Holocaust. Enguany el lema és 'Per a un futur millor'. Només cal que ens escriguis si volguessis participar!

Premi de Recerca en Memòria Democràtica

Els teus alumnes han dut a terme una bona recerca sobre algun tema relacionat amb la història i la memòria del període de la Segona República, la Guerra Civil o el franquisme? Doncs no dubtis a participar en el premi que el Memorial Democràtic atorga als millors treballs de recerca en memòria democràtica duts a terme per estudiants de batxillerat.

A més, si durant el procés d'investigació els teus alumnes necessiten ajuda o assessorament per a la seva recerca, es poden posar en contacte amb l'àrea d'Educació del Memorial Democràtic i els donarem un cop de mà: educacio.memorialdemocratic@gencat.cat.

Cerca llocs, persones o temes

visualitza per

Fons

Mapes

Períodes

Tesaurus

Persones

Recursos en línia: el banc de la memòria democràtica

Consulteu el Banc de la Memòria Democràtica. Podreu trobar una gran quantitat de recursos en línia pel vostres treballs a l'aula o per les recerques del vostre alumnat.

El banc audiovisual de testimonis, el cens de simbologia franquista, el llistat de deportats catalans i espanyols als camps nazis, el llistat d'expressos polítics o el mapa de les fosses de la guerra i la dictadura. A més, també posem a la seva disposició un seguit de mapes interactius i una cronologia històrica per acotar la recerca.

memoria.gencat.cat/ca/que-fem/banc-memoria-democratica/

Club de Lectura del Memorial Democràtic

T'apassiona la lectura i la història? Voldries compartir amb altres persones les teves reflexions i inquietuds literàries? Doncs, no t'ho pensis més i participa en el Club de Lectura, centrat en gèneres literaris i autors diversos a l'entorn de la història i la memòria. Cada any està dedicat a temàtiques específiques, com la literatura testimonial, els espais de memòria o les seones i terceres generacions.

Les sessions estan conduïdes per persones expertes en la matèria i, sovint, es conviden autors, traductors i professionals del món editorial o de l'àmbit acadèmic de la història i la memòria, amb qui els i les participants del Club de Lectura poden dialogar en un ambient relaxat i proper.

Consulteu aquí les sessions anteriors:

youtube.com/clubdelectura

Exposicions itinerants

Posem a la disposició dels vostres centres educatius les exposicions itinerants del Memorial Democràtic per treballar a l'aula temes com ara el feminisme, la repressió franquista o la lluita per la democràcia.

“Vencedors i vençuts”

Després de quasi tres anys de guerra, Catalunya va ser ocupada per les tropes franquistes. La fi del conflicte va ser doblement terrible per al territori. Per una banda, la derrota portaria desenes de milers de catalans a marxar a l'exili, a ser empresonats i, en el pitjor dels casos, a ser afusellats i enterrats en fosses comunes. Per l'altra, la fi de la guerra suposaria la supressió de l'autonomia catalana i la persecució de la seva llengua i cultura. D'aquesta manera, s'iniciaria la llarga nit del franquisme, una dictadura que separaria la societat, fins al darrer moment, entre vencedors i vençuts.

“Octubre 1944. Els maquis a l’Aran i al Pallars”

L’octubre de 1944 la Unió Nacional Espanyola, plataforma política del Partit Comunista d’Espanya, va promoure la “Operació Reconquesta d’Espanya” amb l’objectiu que unitats de guerrillers establertes al sud de França ocupessin la Vall d’Aran, on havia d’instal·lar-se el Govern de la República i des d’allí emplaçar als aliats el seu reconeixement internacional per tal de facilitar la caiguda del franquisme en el context de la imminent derrota del feixisme a Europa. L’operació, que va tenir suport d’infiltracions a altres valls pirinenques, va fracassar. L’exposició analitza els fets esdevinguts l’octubre de 1944 a la Vall d’Aran i al Pallars i la seva repercussió en l’estratègia del Partit Comunista per combatre el franquisme.

Per a més informació sobre les característiques tècniques i les condicions del transport, podeu consultar aquest enllaç:

memoria.gencat.cat/ca/que-fem/exposicions/exposicions-itinerants

Publicacions i Audiovisuals

Us oferim un conjunt de materials d'interès per actualitzar continguts i treballar a l'aula:

- Publicacions com les col·leccions Eines de memòria, QD o Memòria Dibuxada.
- Audiovisuals com Perseguits i Salvats, Camins o La gent corrent.

Les podreu trobar aquí: <https://memoria.gencat.cat/ca/educacio/recursos/publicacions-en-linia-del-memorial-democratic>

- Repositori de Biografies de dones resistents, <https://latempesta.eu/wire-repository/>
- Dossier pedagògic projecte WIRE, Reshaping the narratives on female resistance in Europe, <https://webs.uab.cat/wire/pedagogical-dossier/>
- Biografies de joves resistents durant la Segona Guerra Mundial del mural "La fragilitat de la llibertat". Projecte elaborat amb motiu del Dia Internacional en Memòria de les Víctimes de l'Holocaust 2024. <https://memoria.gencat.cat/ca/educacio/Projectes/la-fragilitat-de-la-llibertat/>

- Proposta pedagògica sobre la pel·lícula d'animació d'Aurel "Josep", que tracta sobre l'exili republicà <https://memoria.gencat.cat/ca/educacio/Projectes/josep/>
 - Dossier pedagògic sobre l'exposició "Tres dies d'abril. 90 anys de la proclamació de la República". <https://memoria.gencat.cat/ca/educacio/Projectes/tres-dies-dabril/>
- Podeu consultar-los aquí: memoria.gencat.cat/ca/educacio/recursos/

Xarxa d'espais de memòria

La Xarxa d'Espais de Memòria Democràtica de Catalunya agrupa un conjunt d'indrets que constitueixen el patrimoni memorial, tangible i intangible, representatiu de la lluita i els conflictes per aconseguir els drets i les llibertats democràtiques, des de la proclamació de la Segona República fins a la transició democràtica, i que articulen una voluntat comuna perquè es recuperin, es conservin i difonguin.

Inclou centres expositius de referència, patrimoni recuperat *in situ* (trinxeres, búnquers, espais de dol, fosses comunes, etc.), camins de memòria (rutes de l'exili, camí de la llibertat, etc.), llocs i espais de resistència, arxius i centres de documentació i monuments memorials.

Des dels espais de Memòria s'organitzen visites comentades i, en algun cas, s'ha desenvolupat una oferta dirigida a la comunitat educativa.

Mapa de la xarxa d'Espais de Memòria de Catalunya
memoria.gencat.cat/mapa.espais

Espai Lluís Companys

Reserva activitats

reserves@espaicompanyes.cat

Tel. 648 100 240

C-53 s/n, 25331 El Tarròs, Lleida

Tel. 973 570 233

info@espaicompanyes.cat

Ruta *El Tarròs. Més enllà de Companys*

Ruta pel poble natal de Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya (1934-1940). Parlarem de la vida quotidiana durant la II República i el Franquisme, d'educació, d'agricultura i, fins i tot, d'esperitisme. Accedirem a espais que normalment no són visitables, com l'església de Santa Cecília, les antigues escoles o el Monument a Lluís Companys.

A qui va adreçat:
estudiants de
batxillerat i universitat

Durada:
1.30 h

Preu per estudiant:
2€

Taller: *Lluís Companys. Una vida d'història*

A qui va adreçat:

estudiants de 4t d'ESO i 2n de batxillerat

Durada:

1.30 h

Preu per estudiant:

2€

A través d'aquesta activitat descobrirem la trajectòria de l'expresident de la Generalitat, Lluís Companys com a figura que permet traçar els esdeveniments més destacats de la història de la Catalunya contemporània, des de finals del segle XIX fins al primer franquisme.

La proposta s'articula en dues activitats diferenciades: una visita comentada a l'exposició permanent de l'Espai i un taller que requerirà la implicació directa de l'alumnat, que haurà de treballar amb diferents fonts documentals, com premsa històrica o material jurídic.

Visita comentada a l'exposició permanent

Recorregut cronològic per l'exposició permanent on descobrirem els fets més destacats de la vida i context històric de Lluís Companys i, també, comentarem alguna curiositat.

A qui va adreçat:
estudiants
d'universitat

Durada:
1 h

Preu per estudiant:
2€

ESPAI MACIÀ

Espai Macià

**ESPAI
MACIÀ**
LES BORGES BLANQUES

Plaça de Ramon Arqués, 5

25400 Les Borges Blanques (Les Garrigues)

documentalista@lesborgesblanques.cat

Tel: 973 140 874

espaimacia.cat

Memorial Democràtic

60

Oferta educativa 2023-24

El viatge de Macià

Aquesta activitat és un itinerari de recerca per l'exposició permanent de l'Espai Macià. A partir de l'anàlisi d'objectes es reconstrueixen elements de la vida quotidiana durant els segles XIX i XX per assolir una visió general dels principals canvis del passat.

El recorregut ofereix una visió transversal de la vida de Francesc Macià, on es treballen com a temes principals el vincle de Macià amb les Borges i el Ponent català, el final de la seva carrera militar i l'inici i evolució de la seva carrera política, els canvis polítics, socials i ideològics a Catalunya i Espanya i Europa entre 1905 i 1933.

A qui va adreçat:
estudiants d'ESO

Durada:
2 h

Les Borges sota les bombes

A qui va adreçat:
estudiants de
Batxillerat i universitat

Durada:
2.30 h

Preu per estudiant:
2€

Aquest itinerari de recerca explora la història de les Borges Blanques durant la Guerra Civil Espanyola. L'alumnat seguirà un recorregut per la ciutat per descobrir els impactes del conflicte.

L'itinerari permet entendre els espais bombardejats durant el conflicte amb fotografies i textos explicatius in situ. Es visita un refugi de la guerra on mitjançant un mapping l'alumnat fa una immersió en els bombardeigs i les condicions de vida dels habitants de les Borges. Mitjançant audiovisuals d'entrevistes a supervivents també es descobreix la història oral de la guerra.

Refugi antiaeri de l'església de Santa Maria d'Agramunt

L'Agramunt secret: espais de memòria amb molta història

La proposta didàctica consisteix en visitar tres elements patrimonials que tenen en comú que estan situats sota terra, d'aquí el nom de l'Agramunt secret. D'aquests tres espais, n'hi ha dos que són espais de memòria, concretament dos refugis antiaeris. I el tercer és una singular cisterna barroca.

El primer espai de memòria d'aquesta ruta didàctica és el refugi antiaeri situat a sota de l'església romànica de Santa Maria d'Agramunt, l'únic refugi del país situat sota una església. El conjunt monumental de l'església i el refugi permeten explicar els darrers vuit-cents anys d'història de la vila.

El segon espai de memòria d'aquesta ruta és un pou de gel barroc, que va estar en funcionament durant tres-cents anys, fins a primers del s. XX, que es va abandonar. Transformat en refugi antiaeri el 1938, permet combinar el relat de l'espai de memòria amb el relat de la importància de l'aigua.

A qui va adreçat:

estudiants de primària, ESO, batxillerat i universitat

Durada:

1.30 h

Museu Memorial de l'Exili

Museu Memorial
de l'Exili

El Museu Memorial de l'Exili (MUME)

Carrer Major, 43-47
(la Jonquera, Alt Empordà)

El Museu Memorial de l'Exili (MUME) és un espai per a la memòria, la història i la reflexió crítica. Aquest museu està dedicat als exilis provocats per la Guerra Civil Espanyola (1936-1939), especialment al dels vençuts en aquell conflicte. Compagina les exposicions permanent i temporals amb la recerca històrica i amb la difusió pedagògica per mitjà del Servei Educatiu.

El MUME està situat a la Jonquera, la vila per on van passar la major part de les persones cap a l'exili i que ha estat, per tant, testimoni privilegiat de l'èxode republicà i d'altres exilis al llarg de la història. Mitjançant reserva prèvia, es pot fer la visita guiada al museu. Entre els seus objectius, a banda de difondre i commemorar, fonamentalment, la memòria del fenomen de l'exili republicà, hi ha també el de reivindicar l'estudi de l'exili com una constant històrica característica del segle xx i de l'actual. També es proposa dinamitzar projectes del territori, com, per exemple, la senyalització de rutes i espais.

El MUME forma part d'un conjunt memorial transfronterer que gira al voltant de l'exili i la Segona Guerra Mundial, juntament amb el Memorial del Camp de Ribesaltes, la Maternitat Suïssa d'Elna, el Memorial del Camp d'Argelers, la Mina Canta de la Vajol, Portbou i Walter Benjamin, i altres espais de memòria situats a banda i banda de la frontera.

El MUME és una de les seus territorials de la Xarxa d'Espais de Memòria de Catalunya que promou el Memorial Democràtic.

L'exposició permanent està dedicada a l'exili republicà del 1939, als seus antecedents i a les seves repercussions. Pensant en un públic divers, l'exposició posa a disposició dels visitants diferents nivells de lectura que permeten una aproximació divulgativa sense apartar-nos del rigor científic. Així, els recursos audiovisuals i les diferents formes d'escenificació s'han fusionat amb d'altres de més tradicionals, com poden ser els panells explicatius o l'exposició de documents i d'objectes originals d'un gran interès històric. El relat es complementa amb gravacions on apareixen testimonis d'exiliats.

Per altra banda, cal remarcar l'interès del seguit de rutes per espais de memòria i d'història transfronterers que tenen a veure amb l'exili de 1939. Són rutes pensades per a usuaris individuals o petits grups amb el guiatge i l'acompanyament del Servei Educatiu del museu on els visitants poden recórrer i conèixer, de primer mà, alguns dels espais que han marcat el nostre passat i, alhora, han condicionat el nostre present.

Un dels espais que es pot visitar és el de la Mina Canta-Mina d'en Negrín que està situada a la Vajol i que és l'únic patrimoni civil construït durant la guerra i que va ser pensat de cares a un possible èxode republicà. La Mina va albergar els dipòsits financers que havien de costejar les xarxes de suport als refugiats i també va servir per emmagatzemar part del tresor artístic de la República en la seva marxa cap a l'estranger.

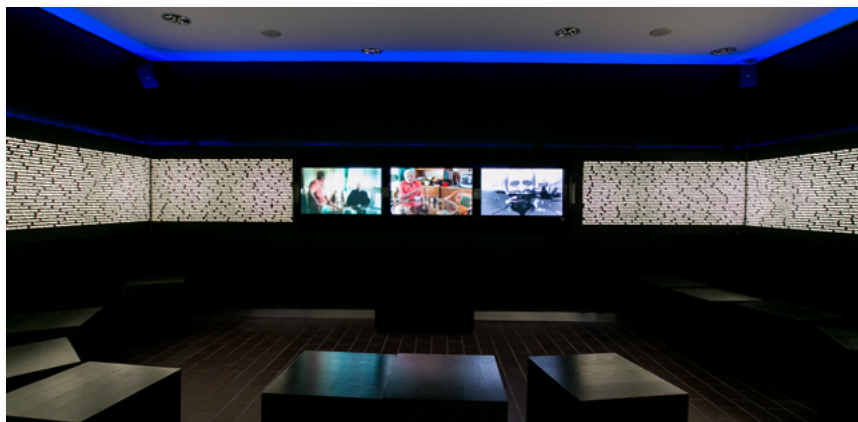
El MUME consta de diferents espais expositius, permanents i temporals.

Més informació de l'oferta educativa
del MUME a la pàgina web del centre

i al web de programes pedagògics de
la Diputació de Girona.

Visita a l'exposició permanent del MUME

A qui va adreçat:

estudiants 4t d'ESO i Batxillerat

Durada:

1,5 h

Preu per persona:

5€ / Grups de menys de 20 persones: 100€

Més informació:

La visita guiada al museu s'inicia fent referència a la dimensió universal del fenomen de l'exili per, tot seguit, passar a explicar l'exili de 1939. Per una banda, es fixa l'atenció en les seves causes i, per l'altra, s'aborda la complexitat del laberint en el qual van entrar milers de refugiats quan van traspasar la frontera. La veu dels testimonis, amb les seves trajectòries personals i les seves vivències, juntament amb l'exposició permanent del museu, fan que la visita sigui una experiència d'un gran impacte emocional, que permet prendre consciència de la importància dels fets i solidaritzar-se amb les situacions similars contemporànies. La visita, en tot cas, és interactiva, oberta, flexible i construïda en funció del grup.

Ruta *Les defenses franquistes dels Pirineus* (MUME i búnquers de la Jonquera)

Després de la Guerra Civil, la zona fronterera es va veure sotmesa a una vigilància permanent a fi de controlar el pas de persones. A aquests controls es va sumar la planificació i l'execució de diferents defenses militars que van comportar la militarització de les fronteres.

Després d'una visita al MUME, per contextualitzar històricament els fets, es visiten diversos búnquers de la Jonquera, construïts el 1943, testimonis de les primeres obres de l'Organització Defensiva dels Pirineus a l'Empordà.

A qui va adreçat:

estudiants 4t d'ESO i Batxillerat

Durada:

4 hores

Preu per persona:

10€ / Grups de menys de 20 persones: 200€

Més informació:

Ruta *El tesor de la República* (MUME, Mina d'en Negrín i Coll de Lli)

A qui va adreçat:

estudiants 4t d'ESO i Batxillerat

Durada:

4 h

Preu per persona:

10€ / Grups de menys de 20 persones: 200€

Punt de trobada:

aparcament municipal de La Vajol

Més informació:

La Mina Canta, coneguda com a Mina Negrín, està situada a Les Salines, al municipi de la Vajol (Alt Empordà). En plena guerra civil, el govern de la República va confiscar la mina Canta per a construir-hi un refugi i dipòsit amb la idea inicial de custodiar-hi els fons econòmics procedents de la *Caja de Reparaciones*, que ajudava a sufragar les despeses de la guerra. I va servir per guardar-hi el fons pictòric que guardava la *Junta Central del Tesoro Artístico*, que també va utilitzar dipòsits a Figueres o Peralada. L'edifici de la mina està concebut com un enorme baluard de formigó i amb estratègies de camuflatge per escapar als atacs aeris, va ser construït amb ben pocs mesos i fou vigilat, en tot moment, per les forces del cos de carrabiners i envoltat del màxim secretisme. El fet que el projecte fos pensat inicialment des del Ministeri d'Hisenda al capdavant del qual hi havia Juan Negrín López i que fos executat i dirigit pel seu fill Juan Negrín Mijailov, va fer que l'edifici fos conegut popularment com Mina Negrín.

Inclou la visita al MUME i a l'edifici de la mina Canta, a la Vajol.

MUM/E Museu Memorial
de l'Exili

Ruta *Una cultura a l'exili* (Agullana i La Vajol)

La ruta comença al MUME per després visitar el Centre d'interpretació de l'Exili Cultural Català, situat al poble d'Agullana, mostra la importància de les produccions culturals catalanes a l'exterior durant la dictadura. Seguidament es recorren diferents espais de memòria que hi ha Agullana, on el 1939 es convertí en el darrer bastió institucional de la República. Aquest poble acollí la presidència del govern, la seu de l'estat major i les ambaixades de Mèxic i la URSS. La ruta continua per resseguir les passes de les principals autoritats polítiques i representants del món intel·lectual pujant pel camí del Coll del Lli fins a la frontera amb França. La ruta continua a peu fins a Les Illes, primer poble dins el territori francès i escenari de l'arribada del Govern de la República, on inicia el seu periple d'exili.

A qui va adreçat:

estudiants 4t d'ESO i
Batxillerat

Durada:

1 dia (7 hores)

Preu per persona:

12 € / Grups de
menys de 20
persones: 240€

Punt de trobada:

MUME

Més informació:

Ruta El camp d'Argelers. La quotidianitat de l'internament (MUME i Argelers)

A qui va adreçat:
estudiants 4t d'ESO i Batxillerat

Durada:
1 dia (6 hores)

Preu per persona:
12 € / Grups de menys de 20 persones: 240€

Punt de trobada:
MUME

Més informació:

El camp d'Argelers va ser el primer camp de concentració obert per les autoritats franceses arran del gran èxode republicà del febrer de 1939. Quasi 100.000 persones es trobaven en plena intempèrie i no tenien accés a l'aigua corrent ni al serveis sanitaris, i l'alimentació era molt escassa. Molt lentament, i amb l'esforç dels mateixos interns, es van anant construint barracons i es va organitzar la vida diària al camp. El Memorial del Camp d'Argelers és un centre d'interpretació que introdueix els visitants en la vida quotidiana del camp. Després de la visita a l'exposició, es continua el recorregut fins als escenaris reals on estava ubicat el camp de concentració, a la mateixa platja.

L'activitat s'inicia amb una visita al MUME i tot seguit el grup es desplaça fins a Argelers, on està ubicat el Memorial del Camp d'Argelers. La visita guiada finalitza a la platja d'Argelers.

MUM/E Museu Memorial
de l'Exili

Ruta *Records de l'exili*. (MUME, Argelers i la Maternitat d'Elna)

Aquest itinerari, que parteix de la necessària contextualització al MUME, segueix a través de dos grans escenaris de l'exili republicà. En primer lloc el camp de concentració d'Argelers destí, en els primers dies d'èxode, de desenes de milers de refugiats. I seguidament es visita la Maternitat Suïssa d'Elna, que es convertí en aquells mesos de catàstrofe humanitària, en un oasi de solidaritat i esperança. La Maternitat va suposar un punt de suport imprescindible als nadons i a les mares que havien de donar a llum.

A qui va adreçat:
estudiants 4t d'ESO i
Batxillerat

Durada:
1 dia (6 hores)

Preu per persona:
12 € / Grups de
menys de 20
persones: 240€

Punt de trobada:
MUME

Més informació:

COMEBE

Què és el COMEBE?

El **Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre** (COMEBE) és un ens adscrit a l'Administració de la Generalitat de Catalunya que té per objecte la recuperació històrica i la memòria de la Batalla de l'Ebre, així com la posada en valor i la gestió de vestigis i del patrimoni memorial vinculats.

El COMEBE gestiona **cinc centres d'interpretació** sobre diferents aspectes de la Batalla de l'Ebre, visitables per les famílies i els centres escolars:

- **115 Dies, de Corbera d'Ebre.**
- **Les Veus del Front, de Pinell de Brai.**
- **Hospitals de Sang, de Batea.**
- **Internacionals a l'Ebre, de la Fatarella.**
- **Soldats a les trinxeres, de Vilalba dels Arcs (tancat temporalment).**

A més, també gestiona una vintena d'espais històrics a l'aire lliure que conformen els **Espais de la Batalla de l'Ebre**, entre els quals hi ha estructures militars, refugis, campaments de soldats, el Poble Vell de Corbera d'Ebre o espais memorials com Camposines i la Cota 705 de Pinell de Brai.

El COMEBE, els seus centres d'interpretació i els diferents Espais de la Batalla de l'Ebre tenen la voluntat de ser uns espais de reflexió i coneixement històric per les generacions presents entorn la Guerra Civil, la Batalla de l'Ebre i les seves conseqüències i vivències col·lectives. Els Espais de la Batalla de l'Ebre són una eina per fomentar el coneixement i la difusió dels fets i indrets relacionats amb la Guerra Civil, una iniciativa de memòria i un instrument educatiu únic per conèixer el passat, fomentar la cultura de la pau i els valors democràtics en la societat.

Amb aquest objectiu ofereix rutes guiades pels diferents centres d'interpretació i Espais de la Batalla de l'Ebre, així com activitats anuals i exposicions temporals, per als centres educatius.

Centre d'Interpretació 115 Dies, de Corbera d'Ebre

El Centre d'Interpretació 115 Dies és el centre expositiu principal del COMEBE. L'exposició permanent mostra el desenvolupament dels 115 dies que va durar la Batalla de l'Ebre, des del 25 de juliol fins al 16 de novembre de 1938, oferint una visió completa del conflicte bèl·lic i polític, mitjançant objectes originals, audiovisuals, recreacions virtuals i testimonis directes dels fets.

D'entre els àmbits que alberga cal destacar els preparatius de l'ofensiva i el pas del riu, el desenvolupament dels 115 dies de la Batalla de l'Ebre i les conseqüències sobre el paisatge, el territori i sobretot, sobre

la ciutadania. La participació de les dones i el seu rol, tant al front com a la rereguarda de la batalla també és un contingut que ofereix l'exposició.

Es proposa una visita guiada a l'exposició permanent, de la mà de les guies expertes del COMEBE.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

1 h 30 min.

Preu per estudiant:

5€

Centre d'Interpretació Internacionals a l'Ebre, de La Fatarella

La participació d'altres països va influenciar els dos bàndols que s'enfrontaren a la Batalla de l'Ebre. El conflicte va estar estretament lligat a la situació internacional del moment, que també va tenir un paper cabdal en el seu esdevenir. El Centre d'interpretació Internacionals a l'Ebre de la Fatarella mostra aquesta influència que va traspasar les fronteres. La proposta expositiva versa sobre la internacionalització del conflicte i la reacció dels diferents països pel que fa al suport de cada bàndol, les dimensions d'aquesta participació internacional i la implicació del Pacte de Munic en el desenvolupament del conflicte.

Es proposa una visita guiada a l'exposició, de la mà de les guies expertes del COMEBE.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

1 h

Preu per estudiant:

3€

Centre d'Interpretació Les veus del front, de Pinell de Brai

Les Veus del Front ens presenta com els diferents missatges emprats pels exèrcits enfrontats s'estenen a tots els segments d'una societat en guerra. La Guerra Civil fou considerada la primera gran guerra contemporània, on el control dels mitjans de comunicació i l'ús de la propaganda esdevingueren un poderós instrument per ambdós bàndols, com acaba succeint amb les guerres actuals.

L'exposició explora cinc àmbits de comunicació: a l'interior del front, entre els fronts enemics, entre el front i la rereguarda i, fins i tot, entre l'estranger i la pròpia batalla. For-

men part de la proposta expositiva cançons, arengues i el fotoperiodisme.

Es proposa una visita guiada a l'exposició, de la mà de les guies expertes del COMEBE.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

1 h

Preu per estudiant:

3€

Centre d'Interpretació Soldats a les trinxeres, de Vilalba dels Arcs

La proposta expositiva de Soldats a les trinxeres mostra les diferents experiències, activitats i emocions que els soldats van viure en el camp de batalla, diàriament. D'aquesta manera, permet conèixer la tasca de ser soldat i les activitats que havien de dur a terme en el dia a dia de la batalla, els combats i la xarxa defensiva i ofensiva. Alhora, també ens aproxima a aquelles activitats més lligades a la pròpia persona, la vida quotidiana i íntima dels soldats durant els dies de treva dels combats.

Es proposa una visita guiada a l'exposició, de la mà de les guies expertes del COMEBE.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

1 h

Preu per estudiant:

3€

Centre d'Interpretació Hospitals de sang, de Batea

El Centre d'interpretació Hospitals de Sang se centra en el paper de la sanitat en la Batalla de l'Ebre, que va ser episodi de descoberta i especialització de noves tècniques sanitàries. La proposta expositiva mostra com es va estructurar l'assistència a les persones ferides i l'organització de la xarxa sanitària que va cobrir la Batalla de l'Ebre. Les mancances generades per la pròpia guerra van crear la necessitat d'innovar en tècniques sanitàries per fer front a les necessitats de mitjans i recursos, com la classificació dels ferits o els nous tractaments desenvolupats per a curar ferides d'arma de foc i de metralla. Per tot això, l'organització i

la innovació de la sanitat a la Batalla de l'Ebre va ser destacada, fins i tot per a les següents dècades.

Hospitals de sang cobreix tant els ferits al front i l'estructura assistencial com les tècniques de medicina de guerra i l'organització del personal sanitari.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

1 h

Preu per estudiant:

3€

Rutes guiades pels Espais de la Batalla de l'Ebre

Les rutes guiades combinen els Centres d'interpretació del COMEBE amb visites a algun dels Espais de la Batalla de l'Ebre, indrets recuperats i senyalitzats on es va desenvolupar la Batalla de l'Ebre.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

3 h

Preu per estudiant:

6€ per estudiant (5€ centres educatius DEMD-Ebre)

Recorregut a peu.

La Batalla de l'Ebre i les conseqüències socials: visita al Centre d'interpretació 115 dies i al Poble Vell de Corbera d'Ebre

Aquesta proposta és una introducció a la Batalla de l'Ebre i a les conseqüències socials, econòmiques i territorials d'una guerra sobre la població. El Poble Vell de Corbera d'Ebre, un dels espais de memòria més importants de la Guerra Civil espanyola, va ser destruït a conseqüència dels bombardejos aeris i de l'artilleria de l'Exèrcit franquista, des del mateix 25 de juliol de 1938, dia d'inici de la Batalla de l'Ebre, i fins al setembre de 1938, quan les tropes franquistes van tornar a ocupar la població.

El Poble Vell de Corbera d'Ebre s'ha convertit en l'espai més emblemàtic

de la Batalla de l'Ebre, també representa l'abandonament posterior a la guerra i les dificultats de les persones que es van quedar a viure al municipi, les quals van utilitzar les restes del Poble Vell per construir el Poble Nou, a peu de carretera.

La visita al Poble Vell es complementa amb el Centre d'interpretació 115 dies, on es pot conèixer i aprofundir en les causes i el desenvolupament de la Batalla de l'Ebre, així com escoltar testimonis d'aquest episodi que va transformar profundament, la vida i el futur de la Terra Alta.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

3 h

Preu per estudiant:

6€ per estudiant (5€ centres educatius DEMD-Ebre)

Recorregut a peu i amb autocar.

La sanitat a la Batalla de l'Ebre: visita al Centre d'interpretació Hospitals de Sang i les trinxeres dels Barrancs.

La Guerra Civil va ser un esdeveniment de destrucció, però també de descobriment i especialització de noves tècniques sanitàries. Al Centre d'interpretació Hospitals de Sang podem veure com es va estructurar l'assistència a les persones ferides i l'organització de la xarxa sanitària que va cobrir la Batalla de l'Ebre. Les mancances generades per la pròpia guerra van crear la necessitat d'innovar en tècniques sanitàries per fer front a les necessitats de mitjans i recursos, com la classificació dels ferits o els nous tractaments desenvolupats per a curar ferides d'arma de foc i de metralla. Per tot això, l'orga-

nització i la innovació de la sanitat a la Batalla de l'Ebre va ser destacada, fins i tot per a les següents dècades.

Les trinxeres dels Barrancs formen part d'una línia defensiva de la qual es conserven prop de 700 metres i que va formar part de la xarxa de defensa republicana entre Vilalba dels Arcs i la Pobla de Massaluça. A l'Espai encara es conserven bona part dels elements originals, com ara els pous de tirador, els refugis i barraques i les línies d'evacuació.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

4 h

Preu per estudiant:

8€ per estudiant (5€ centres educatius DEMD-Ebre)

Recorregut a peu i amb autobús.

La Batalla de l'Ebre: conseqüències i memòria

Les Camposines es va convertir en un nus de comunicacions estratègic per a les forces republicanes, en ser el lloc de pas entre la riba del riu Ebre i la primera línia del front, imprescindible per fer arribar els subministraments necessaris per als combats i per a l'evacuació dels ferits. El lloc va ser objecte de tres ofensives fallides de l'Exèrcit franquista sobre les forces republicanes per forçar la seva retirada. Finalment, el 30 d'octubre, amb l'atac a Cavalls, el front republicà va cedir fins a permetre ocupar la posició l'11 de novembre. Actualment, l'espai s'ha convertit en el Memorial de les Camposines, un espai d'homenatge a totes les persones que van morir a la Batalla de l'Ebre, de qualsevol dels dos bàndols, i un dels principals indrets de memòria i recull per a les famílies.

El Poble Vell de Corbera d'Ebre, un

dels espais de memòria més importants de la Guerra Civil espanyola, va ser destruït a conseqüència dels bombardejos aeris i de l'artilleria de l'Exèrcit franquista, des del mateix 25 de juliol de 1938, dia d'inici de la Batalla de l'Ebre, i fins al setembre de 1938, quan les tropes franquistes van tornar a ocupar la població. S'ha convertit en l'espai més emblemàtic de la Batalla de l'Ebre, també representa l'abandonament posterior a la guerra i les dificultats de les persones que es van quedar a viure al municipi, les quals van utilitzar les restes del Poble Vell per construir el Poble Nou.

La ruta es complementa amb el Centre d'interpretació 115 dies, on es pot aprofundir en les causes i el desenvolupament de la Batalla de l'Ebre, així com escoltar testimonis d'aquest episodi que va transformar profundament, la vida i el futur de la Terra Alta.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

4 h

Preu per estudiant:

6€ per estudiant (5€ centres educatius DEMD-Ebre)

Recorregut a peu i amb mini-bus, entre el Centre i la Cota.

Les Veus del Front i la lleva del biberó: Centre d'interpretació Les Veus del Front i visita a les Cases Caigudes i la Cota 705, de Pinell de Brai

Un dels punts escollits per les forces republicanes per a creuar el riu Ebre se situa a les proximitats de Miravet. Després d'ocupar aquesta població, el gruix de les forces es dirigeix cap a la serra de Pàndols per la carretera entre Miravet i el Pinell de Brai. Durant tota la batalla, fins a la seva ocupació per part de les forces franquistes, el nucli del Pinell de Brai esdevé una zona de rereguarda republicana on s'hi instal·laren serveis sanitaris, d'intendència i de descans. Fou un dels objectius dels nombrosos bombardeigs de l'artilleria de l'exèrcit franquista i de la seva aviació. Les cases caigudes del Pinell de Brai són un record evident de l'estat en què quedà la població.

La Cota 705, va ser escenari de durs combats entre el 9 i el 19 d'agost de 1938. Avui en dia és l'indret d'homenatge als combatents de la Lleva del Biberó, joves de 17 i 18 anys que van ser cridats a files a l'any 1938. A l'Espai es pot trobar, també, el Cub per la Pau, un monument que l'Agrupació de Supervivents de la Lleva del Biberó -41, va instal·lar-hi en homenatge als soldats que van lluitar a la Batalla de l'Ebre.

Aquesta ruta es complementa amb una visita al Centre d'interpretació Les Veus del Front, que ens presenta com els diferents missatges emprats pels exèrcits enfrontats s'estenen a tots els segments d'una societat en guerra.

A qui va adreçat:

estudiants d'ESO i Batxillerat.

Durada:

4 h

Preu per estudiant:

8€ per estudiant (5€ centres educatius DEMD-Ebre)

Recorregut amb autobús

La defensa al front i als municipis: Centre d'interpretació 115 dies, de Corbera d'Ebre, les trinxeres de les Devees, a la Fatarella i el refugi antiaeri de Flix

Les Devees (cota 536), és una de les posicions considerades de reguarda, fou construïda per tal de defensar la Fatarella, però l'evolució de la batalla, orientada per les forces franquistes cap al nus de les Camposines i cap a Pàndols i Cavalls, va allunyar la present posició de la primera línia de combat. És a partir de l'11 de novembre, durant la retirada de l'Exèrcit de la República, que aquesta posició, i altres de properes, serveix per a frenar l'avenç franquista i per possibilitar la retirada.

La defensa als municipis també es va organitzar amb la construcció de refugis per a la població. Flix va ser un objectiu militar degut a l'existència

d'una fàbrica d'explosius, utilitzats per a l'elaboració d'armament militar, a la població. Aquest fet va fer que fos el primer municipi de Catalunya que va patir un bombardeig aeri, el 23 de febrer de 1937.

Durant la Batalla de l'Ebre es van intensificar aquests bombardeigs, amb la intenció de destruir el pont de ferro i altres passos del riu Ebre. La població va arribar a tenir 12 refugis construïts, un dels quals és el del carrer Sant Josep.

A qui va adreçat:
estudiants d'ESO i
Batxillerat.

Durada:
4 h

Preu per estudiant:
6€ per estudiant (5€
centres educatius
DEMD-Ebre)

Recorregut a peu i
autobús.

Els internacionals i el dia a dia dels soldats: visita al Centre d'interpretació Internacionals a l'Ebre, trinxeres de les Devees, a la Fatarella i visita al campament del XVè Cos, d'Ascó

Les Devees (cota 536), és una de les posicions considerades de rereguarda, fou construïda per tal de defensar la Fatarella, però l'evolució de la batalla, orientada per les forces franquistes cap al nus de les Camposines i cap a Pàndols i Cavalls, va allunyar la present posició de la primera línia de combat. És a partir de l'11 de novembre, que aquesta posició, i altres de properes, serveix per a frenar l'avenç franquista i per possibilitar la retirada.

El Campament del XVè Cos, alhora, era el lloc de comandament del tinent coronel Manuel Tagueña, i l'indret des del qual va dissenyar i organitzar la maniobra de retirada de les tropes republicanes al final de la batalla, una maniobra que va permetre salvar la

vida de milers de persones. El campament es tractava d'un veritable poble, estructurat en tres carrers paral·lels que aprofitaven tres antigues terrasses de conreu. Cadascun dels carrers estava format per diferents estances adossades, utilitzades com a habitatges o dipòsits de munició, encara visibles avui en dia.

La visita es complementa amb el Centre d'interpretació Internacionals a l'Ebre, de la Fatarella, proposta expositiva versa sobre la internacionalització del conflicte i la reacció dels diferents països pel que fa al suport de cada bàndol, les dimensions d'aquesta participació internacional i la implicació del Pacte de Munic en el desenllaç del conflicte.

Camps i Entorn d'Aprenentatge

Generalitat de Catalunya
**Departament
d'Educació**

Benvolguts docents,

El coneixement del passat és un element imprescindible de tota societat democràtica. En aquest sentit l'estudi del tràgic segle XX a casa nostra, amb un focus especial en la Segona República, la Guerra Civil i la dictadura franquista esdevé un repte educatiu de primer ordre a les nostres aules, al qual també volem donar resposta des de la xarxa de Serveis Educatius del Departament d'Educació.

Actualment set Camps i Entorns d'Aprenentatge repartits al llarg i ample del territori (Ripollès, Pujalt, Noguera, Barcelona, Monestirs del Cister, Flix i Canigó) treballen de manera integral i cohesionada al voltant d'una proposta didàctica anomenada 'Guerra Civil i Exili. Memòria Democràtica', una oferta pedagògica coordinada que té com a objectiu treballar diversos elements vinculats amb la memòria democràtica, el foment i coneixement dels Drets Humans i la construcció d'una consciència democràtica alineada amb els objectius curriculars. Entre els continguts que hi podreu trobar hi destaquen elements cabdals del nostre passat com ara les lluites per a la igualtat social i cultural, la Guerra Civil, la deportació i exili de milers de republicans, l'Holocaust i la resta de crims de guerra durant la Segona Guerra Mundial o les tortures i execucions sumàries de la dictadura franquista.

Mitjançant aquests espais educatius hi podreu trobar recursos, activitats, rutes, propostes pedagògiques i materials diversos orientats als continguts del nou Currículum i adaptats a les necessitats i especificitats de l'alumnat d'educació primària i d'educació secundària i batxillerat. Des de la Subdirecció general d'Innovació i Formació creiem fermament que és necessari posar tots aquests recursos didàctics a la vostra disposició, i esperem que puguin ser d'utilitat per als membres dels diversos grups de treball del grup DEMD, així com d'aprofitament per al vostre alumnat com a element essencial per a posar en valor el procés de lluita per a assolir una societat més justa i democràtica i amb l'objectiu de recordar la memòria d'aquelles persones que van perdre la vida en la defensa de la democràcia i de la llibertat.

Jesús Moral Castrillo

Subdirector Innovació i Formació

Què són els Camps (CdA) i Entorns (EdA) d'Aprenentatge?

Els Camps i Entorns d'Aprenentatge (CdA i EdA) són serveis educatius de suport curricular i de caràcter interterritorial que treballen conjuntament amb els centres educatius del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i que ofereixen la possibilitat de participar a alumnat de les diferents etapes educatives, en activitats didàctiques innovadores relacionades amb el patrimoni natural i/o històric. És per això que aquests Camps i Entorns d'Aprenentatge s'ubiquen en entorns rellevants pel seu interès patrimonial. Aquestes activitats es dissenyen com a situacions d'aprenentatge inserides al projecte curricular del centre educatiu que visita el Camp o l'Entorn.

El valor afegit d'aquests serveis educatius és promoure l'aprenentatge competencial dels alumnes a partir d'activitats didàctiques en entorns naturals, socials i culturals singulars de Catalunya. A més, degut a la seva situació estratègica de proximitat als centres, esdevenen agents per donar suport i acompanyar els centres educatius cap a la transformació educativa, des de la mirada de la disciplinaritat, especialitat i expertesa temàtica de cada CdA/EdA.

El Grup de treball del CdA i EdA Guerra Civil, l'exili i la repressió franquista

Des dels Camps i Entorns d'Aprenentatge del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya que proposem activitats sobre la Guerra Civil, l'exili i la repressió franquista posterior al conflicte bèl·lic, hem vist la necessitat de tenir en compte d'educar l'alumnat català en la memòria democràtica, sota els preceptes de veritat, justícia i reparació, en relació als fets de la Guerra Civil i l'exili (1936-1939).

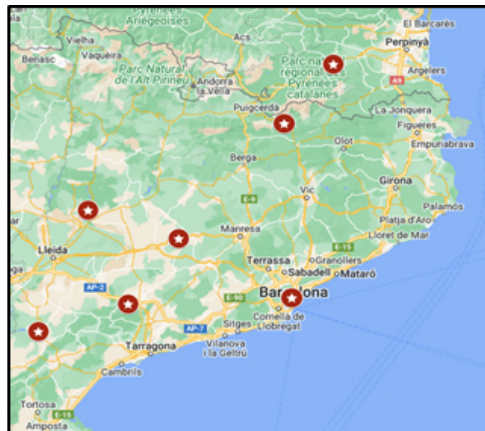
Un dels valors de la proposta és que, tot i tractar-se d'un esdeveniment acotat a un moment i context històric determinat, la mirada competencial amb què es dota a les activitats desenvolupades, fa que l'aprenentatge adquirint a través d'aquestes, possibiliti la investigació, anàlisi i comprensió de qualsevol dels grans conflictes ocorreguts al llarg del segle XX i actualment al món. Així mateix, l'orientació metodològica desenvolupada proposa una reflexió a l'alumnat en el sentit de veure la sense raó de la guerra com a manera de resoldre conflictes.

Les propostes dels set camps i entorns (Barcelona, Canigó, Flix, Monestirs del Cister, Noguera, Pujalt i Ripollès) que desenvolupen activitats didàctiques referents a la Guerra Civil i l'exili són diverses, no només per la tipologia d'espais i aspectes que desenvolupen (vida quotidiana en temps de guerra a la ciutat, instrucció militar, col·lectivització, sanitat en temps de guerra, solidaritat internacional, espais de la Batalla del Segre, espais de la Batalla de l'Ebre, exili i camps de concentració,...), sinó també per les edats a qui van dirigides. Davant l'actual puixança d'actituds intolerants i totalitàries en la nostra societat, considerem essencial la inclusió curricular, tant a Educació Primària, com a Secundària, d'aquesta temàtica; adaptant les característiques del discurs educatiu a cadascuna de les edats i considerant els principis bàsics de l'educació emocional, en la direcció de tenir en compte la manera de canalitzar els sentiments de cada franja d'edat.

Així mateix es contempla, en el relat de les activitats proposades, la perspectiva de gènere, donant rellevància al paper de les dones en el conflicte.

És per tot això, s'ha constituït aquest grup de treball entre camps i entorns i així poder donar a conèixer a alumnat i docents les possibilitats de treballar en espais reals de memòria aquests fets tràgics de la nostra història recent.

On ens podeu trobar?

L'oferta pedagògica dels Camps i Entorns d'Aprenentatge sobre la Guerra Civil, l'Exili i la Memòria Democràtica

BATALLES DE LA GUERRA CIVIL

CAMP D'APRENTATGE I MEMORIAL DE PUJALT

La Guerra Civil al cap de pont de Balaguer. Visita didàctica a dos espais de la batalla del Segre, basada en la dramatització.

Aquesta visita a l'espai de memòria del Merengue (Cap de Pont de Balaguer) està pensada per a alumnat de segon cicle d'ESO i batxillerat.

A partir d'un diàleg permanent amb l'alumnat es construeix una idea sobre com va ser la Guerra Civil a la comarca, en aquest indret on van entrar per primer cop en combat l'anomenada lleva del biberó. La coincidència d'edat entre aquells combatents i els nois i noies que el visiten, fa augmentar l'empatia i, per tant, la comprensió d'aquell tràgic moment de la nostra història.

Augmenta l'apropament als fets històrics els materials (fonts materials) que acompanyen els dos indrets que es visiten: la cota franquista del Merengue i la posició republicana de les trinxeres de Palous. Al primer lloc s'aprofundeix sobre els fets militars, i en el segon la perspectiva més personal de la vivència tant dels soldats al front, com de les persones estimades que van deixar a la reraguarda.

La visita es porta a terme amb els docents vestits amb uniformes de l'Exèrcit Popular, dramatitzant parts del relat que es desenvolupa.

Per no morir en l'oblit. Recuperem la memòria democràtica. Recurs didàctic per portar l'arqueologia de la guerra civil als instituts.

Consta de tres laboratoris diferents per on passa l'alumnat en grups de 10, de manera rotatòria (totes les fonts que s'utilitzen en els diferents laboratoris són fonts primàries):

- Un és l'excavació arqueològica on troben un esquelet, amb una sèrie d'elements que portava el soldat que aporten informació tant de la vida al front (elements bèl·lics, sanitaris, d'alimentació,...), com de la seva vida personal, en l'estat que es troben en una excavació.
- Un altre on l'alumnat troba una motxilla i una llauna. En la motxilla, que se suposa que porta el soldat, hi ha objectes originals d'època (restaurats) per poder refer la vida del soldat al front. La llauna conté objectes que guarda la família del soldat a casa una vegada sap que és mort. En aquest es pot refer la

seva vida anterior a la guerra, tot allò que va haver de deixar de manera traumàtica. Aquest laboratori i l'anterior es basen en l'anàlisi de fonts materials primàries.

- El tercer laboratori es fonamenta en la classificació de diverses fonts, segons la seva naturalesa. Són un conjunt de fotografies, notícies de premsa, fulletons de propaganda, cartells, cartes, mapes topogràfics, monedes, postals, etc., de la Guerra Civil. En aquesta activitat aprofitem per parlar sobre la importància de les fonts en el coneixement de la Història, simbologia i ideologia, diferents punts de vista sobre el mateix fet històric i el paper de les dones durant la Guerra.

L'activitat finalitza amb una trobada de tot el grup classe, on es debaten tres punts com a cloenda:

- Treballar amb fonts primàries t'ha servit per apropar-te de manera més significativa als fets de la Guerra Civil?
- Creus que té sentit recuperar les restes de persones desaparegudes durant la Guerra com a forma de reparació i reconeixement, o que és millor no remoure antigues ferides?
- Quin paper van tenir les dones a la Guerra? Creus que van limitar-se a realitzar tasques domèstiques?

Contra l'oblit. Dos germans entre bombes. La Guerra Civil viscuda pels infants. Maleta didàctica per portar la Guerra Civil a les escoles de primària.

• Per què aquesta proposta?

La Guerra Civil és una temàtica poc treballada als centres d'educació primària. Pot donar-se el cas d'alumnes repetidors d'algun curs que, finalitzada la seva formació acadèmica obligatòria a l'ESO, no hagin treballat mai la Guerra Civil.

En aquest moments d'un cert auge de l'extrema dreta a tot el món, inclosa Catalunya i la resta de l'Estat espanyol, cal més que mai donar a conèixer el que va comportar l'ascens dels feixismes al poder al segle XX. Les conseqüències personals i socials van ser una autèntica catàstrofe humanitària que no podem permetre que es repeteixin.

Davant l'accés a determinades visions esbiaixades de la realitat en les xarxes socials, considerem una obligació educativa tractar les causes i conseqüències de la Guerra Civil des de 5è i 6è d'educació primària. Incloure aquesta situació d'aprenentatge des dels principis de la memòria democràtica, basada en la veritat, la justícia i la reparació.

• Desenvolupament de l'activitat

L'activitat es porta a terme en les escoles que ho sol·liciten amb el guiatge, en el seu desenvolupament, dels docents del Camp d'Aprenentatge de la Noguera que es traslladen al centre educatiu amb la maleta.

S'inicia l'activitat amb una presentació, molt sintètica i adaptada a l'edat (10-12 anys), sobre què va ser la Guerra Civil, causes i conseqüències. La narració de la presentació corre a càrrec d'un nen de 10 anys que representa que va viure el conflicte bèl·lic.

A continuació l'alumnat, per parelles, té un dibuix fet per un nen/nena que va viure la Guerra. Aquest dibuix s'acompanya d'una fitxa-guió per poder interpretar el dibuix. A més del dibuix, cada parella té un objecte o document original (font primària) de l'època, que els permet aprofundir en un aspecte de la vida quotidiana d'aquell temps (jocs, joguines, lectures, escola, llar, guerra,...). Amb aquest objecte se'ls proposa una petita tasca d'indagació basada en l'anàlisi de fonts per conèixer la Història.

Al final d'aquest procés hi ha una posada en comú que permet que tinguin una visió global sobre com va ser aquella vivència traumàtica i com era la vida de cada dia d'aquells infants de la seva mateixa edat. Cada grup de treball presenta el seu dibuix. Així mateix presenta l'objecte explicant-ne les característiques i el seu ús i funció.

L'activitat pot finalitzar, segons el temps que es disposi, amb un petit taller d'escriptura amb plomí i tinta en un quadern de cal·ligrafia de l'època i/o jugant amb una joguina de l'època (jo-io).

REREGUARDA

CAMP D'APRENTATGE I MEMORIAL DE PUJALT

La rereguarda republicana a Pujalt i voltants. Visita a la Base d'instrucció de l'exèrcit Popular i al Museu Memorial de l'Exèrcit Popular

En aquests dos indrets d'espai memorial democràtic sobre la Guerra Civil ens centrem en l'entorn de Pujalt (Alta Anoia), en unes activitats enfocades, sobretot, pels cicles de Secundària, Batxillerat i també graus en Formació Professional.

El primer pas, o fase, consisteix en agrupar a l'alumnat per tal d'introduir-los al context mitjançant una explicació i una pluja de coneixements previs del que saben sobre el concepte de Guerra Civil, tot diferenciar-la d'un conflicte convencional. Seguidament, es procedeix a relatar el context històric previ de la guerra (els feliços anys vint i la dictadura de Primo de Rivera, les eleccions del 31 i l'exili d'Alfons XIII). Amb tot, incidim també en la realitat de la societat espanyola, molt endarrerida a nivell industrial, predominant el món rural i també un accentuat grau d'analfabetisme en la població.

Un cop s'introdueix el funcionament del campament i la seva importància sobre la reunió i reorganització de les brigades militars republicanes del XVIII Cos d'Exèrcit, i ja en segon lloc, i després de relatar els espais que empraren la comandància i els primers soldats arribats a la població el 1938, es procedeix a entrar al museu, on hi figuren personatges que integraren els destacaments i també es relata el perquè de la seva ubicació estratègica, el dia a dia dels militars i se'ls hi mostra material autèntic de l'època (municions, armes, vestits, mapes, documents varis..., etc.).

La visita prossegueix, acte seguit, per l'entorn exterior (bàsicament el recorregut es duu a terme pel bosc). Els elements visuals, com el barracot, les latrines, les cuines o els refugis antiaeris traslladen als visitants als fets històrics d'aquell moment.

A nivell de competències específiques vinculades a actituds i valors:

- Interès per conèixer el passat a través de la imaginació i la creativitat.
- Valoració positiva de la diversitat d'experiències personals, reconstruint així el mosaic històric mentre es fomenta la participació de l'alumnat.
- Sensibilització pels aspectes relacionats amb la vida quotidiana d'homes i dones com elements essencials per a comprendre la història.
- Consciència del valor de la companyonia i la solidaritat com a actitud indispensable per a la supervivència en situacions de perill extrem.
- Sensibilitzar-se amb l'experiència de la Guerra Civil per a poder acostar-se al significat dels conflictes que, actualment, succeeixen a nivell mundial.

DEFENSA PASSIVA

CAMP D'APRENTATGE DE BARCELONA

Projecte Compartit de Secundària (PCS) Guerra Civil Espanyola i Exili

Des del CdA de Barcelona enfoquem l'aproximació al coneixement de la Guerra Civil i l'Exili amb la modalitat de Projecte Compartit de Secundària. (Actualment proposta adreçada a 4t d'ESO i 2n de Batxillerat).

Objectius

- Recuperar la memòria històrica dels fets ocorreguts a la Guerra Civil Espanyola.
- Identificar i argumentar, al llarg del recorregut, els esdeveniments rellevants i els agents implicats en els punts de l'itinerari a la ciutat de Barcelona. (3a i 4a sessió)
- Analitzar els fets històrics, les causes i les conseqüències que esdevingueren derivades de la guerra.

Sessions (i lloc d'aplicació)

1a sessió: Activitat d'**introducció i contextualització** dinamitzada pel professorat del centre educatiu a partir d'una capsa pedagògica i de materials complementaris compartits en format digital facilitats pel CdA. Formació de sis **grups d'experts** i distribució d'un sobre amb imatges i ítems per bàndol/any. L'alumnat ha de construir un relat amb el material del que disposa per explicar a la resta de companys que va succeir durant l'any al seu bàndol i quines interaccions es van produir amb l'altre bàndol. Prèviament a l'inici de la sessió cal preparar l'espai mural per a facilitar la posada en comú de la 2a sessió. (AULA del centre i durada de 90 a 120 minuts).

2a sessió: Unes dues setmanes després els grups d'experts procediran a compartir el seu relat dels fets corresponents al seu bàndol i any amb el suport dels materials que disposen. Així doncs faran la seva **presentació** i construiran la seva part de **mapa conceptual en suport mural**. La durada de cadascuna de les presentacions serà d'uns 15 minuts. (AULA del centre i durada de 90 a 120 minuts). En finalitzar les presentacions es disposarà d'una visió global de les causes, motivacions, personatges i fets més rellevants ocorreguts a nivell de l'estat espanyol.

Alumnat a les sessions primera (experts en un període i bàndol) i segona (construcció del mural - mapa conceptual).

3a Sessió: Itinerari guiat, documentat i contextualitzat **per** part de **l'alumnat** que ha preparat la presentació de cadascun dels punts proposats en el recorregut pel centre de la ciutat, al districte de Ciutat Vella (ex: observació de trets al monument a Colom, Hotel Continental amb George Orwell, antic edifici de telefònica i els fets de Maig 37, biblioteca Andreu Nin, etc.). Amb aquest itinerari es pretén observar els vestigis i rastres del conflicte a la ciutat de Barcelona i apropar-se a les conseqüències reals que tota guerra suposa pels ciutadans, de tots els bàndols enfrontats, fugint de la visió d'acció bèl·lica com a videojoc o entreteniment televisat sense empatia pel dolor. L'alumnat disposa d'unes dues setmanes des de la 2a sessió per a preparar-se. Les presentacions són enregistrades pel propi alumnat i també es crea un wikiloc. (SORTIDA sessió de matí).

4a Sessió: Itinerari guiat (sortida sessió de matí) i contextualitzat dels espais en el marc de la Guerra Civil pels serveis educatius del **Castell i del Cementiri de Montjuïc** amb el fil conductor del Molt Honorable president de la Generalitat de Catalunya Lluís Companys i Jover. (Empresonament, judici, afusellament i enterrament).

A l'enllaç podreu trobar més informació del projecte si ho creieu necessari:
<https://serveiseducatius.xtec.cat/cda-barcelona/guerra-civil-espanyola/>

EXILI REPUBLICÀ

ENTORN D'APRENENTATGE DEL CANIGÓ

“Exili i resistència conforma un conjunt d’activitats per tal de treballar els grans conflictes del segle XX i les seves conseqüències, trepitjant espais de memòria que ens han d’ajudar a no oblidar i donar-nos eines per analitzar situacions actuals on es reflecteixen encara aquests fets passats. Aquestes son les activitats que proposem per treballar l’exili i mantenir la memòria viva:

Itinerari de l’Exili

L’itinerari de l’Exili és una activitat que segueix el camí que varen fer les autoritats republicanes i milers de persones anònimes, el febrer de 1939, camí de l’Exili. Es tracta d’un Itinerari que surt de les afores de la Vajol, puja fins el Coll de Lli per on creuem “la ratlla”, baixem fins el primer poble de l’Estat francès, Les Illes i retornem cap el Coll de Manrella.

L’itinerari, més enllà de trepitjar camins històrics, pretén que els alumnes empatitzin amb els fets històrics, l’èxode republicà de 1939 cap a l’exili de sud a nord, però també ens dóna peu (de les Illes al Coll de Manrella) a presentar els coneguts com a “camins de la lliberté”, camins per on milers de jueus i altres col·lectius, els anomenats evadits de França, varen fugir del nazisme així com la lluita de resistència contra l’ocupació nazi.

Alumnes realitzant l'itinerari, trinant una maleta, símbol de l'exili.

Aquests exilis de sud a nord i de nord a sud, el paper de la frontera i el fet que la creuem dos cops durant el mateix itinerari, ens permet reflexionar sobre l’actualitat, la crueta de les fronteres i els milions de refugiats que, encara avui en dia, es juguen la vida per creuar una “ratlla”. L’activitat a nivell metodològic combina explicacions, un diàleg permanent amb l’alumnat acompanyat d’imatges, lectura de textos i algun objecte significatiu.

Platja d'Argelers

A partir d'imatges històriques i textos de protagonistes traiem de sota la sorra de l'oblit un dels episodis més penosos de la història de la República Francesa i tristos dels nostres avantpassats: el camp de concentració d'Argelers. I més enllà de donar a conèixer els fets històrics, les condicions de vida d'aquest i altres camps de concentració, el seu dia a dia, la seva organització, les

seves diferents etapes, el com es podia escapar d'aquests inferns... Proposem que cada alumne obtingui un dispositiu de memòria per combatre l'oblit. Asseguts sobre la sorra d'Argelers, cada alumne ha d'omplir una bosseta amb un polsim de sorra de la platja d'Argelers i escriure tres coses: el lloc, la data i una paraula que per a ell recordi o sintetitzi els fets explicats. Aquesta bosseta amb la sorra d'Argelers pretén ser un dispositiu de memòria que els alumnes s' enduen a casa seva.

Acabem l'activitat a la platja d'Argelers gravant un petit vídeo on tots els alumnes representen el filferrat que marcava els límits del camp i dient per torns la paraula que han escrit a la bosseta amb la sorra d'Argelers.

Alumnes a la platja d'Argelers elaborant el seu dispositiu de memòria.

Alumnes asseguts a la sorra d'Argelers.

La maleta de l'Exili a la platja d'Argelers.

Alumnat visitant l'exposició de sobre l'exili republicà i el camp disciplinari de Cotlliure al Castell Reial de Cotlliure.

Cotlliure

Visitar Cotlliure és visitar la tomba del poeta Antonio Machado. Però, més enllà de recordar la memòria del poeta com a símbol de l'exili republicà, visitem en primer lloc el Castell de Cotlliure.

Poca gent sap que durant el 1939 el castell de Cotlliure fou el primer camp disciplinari de l'Estat Francès, on s'hi varen tancar líders sindicals, comunistes, anarquistes i brigadistes internacionals. Dins els seus murs, els defensors de la democràcia i les llibertats, els vençuts de la Guerra Civil Espanyola reberen un tracte inhumà, pel sol fet de defensar unes idees i uns valors.

Recuperem la seva memòria i la rescatem de la profunditat dels seus calabossos, a través d'una visita al castell on hi ha una exposició permanent i on també es poden observar els sinistres calabossos on foren tancats els republicans.

Alumnes davant la tomba del poeta Antonio Machado. Cotlliure.

Després de la visita al castell, anem al cementiri, per visitar la tomba del poeta Antonio Machado. Allà reflexionem sobre el paper dels intel·lectuals, de la importància dels cementiris com a lloc de memòria i hi contraposem com s'ha potenciat la memòria del poeta exiliat i s'ha silenciat la memòria dels segrestats al Castell de Cotlliure. Convidem a través del diàleg, a reflexionar sobre quines memòries recuperem i quines resten a l'oblit. L'activitat s'acaba amb la lectura de poemes dels alumnes. Prèviament, presentem als alumnes els dos darrers versos que Antonio Machado va escriure a Cotlliure: "*Estos días azules y este sol de la infancia...*". A partir d'aquests versos, l'alumnat ha d'acabar el poema, ficant-se a la pell del poeta. Llegint poesia, arma contra el feixisme, acabem la visita a Cotlliure.

Descoberta de Prada

L'activitat Descoberta de Prada proposa que els alumnes cerquin a partir de la recerca autònoma, ajudats o bé per un mapa digital amb informació, o bé a través d'un mapa de paper i unes targetes amb qüestions, diferents espais de la Vila de Prada seguint les petjades de dos il·lustres exiliats: Pau Casals i Pompeu Fabra. Seguint els dos mestres, els alumnes coneixen la vida d'aquests intel·lectuals durant el seu exili i l'aportació cultural que varen dur a terme i perduren encara a dia d'avui a Prada. L'activitat es conclou al cementiri de Prada, on fem una posada en comú i visitem la tomba de Pompeu Fabra. Un cop explicat el seu exili, reflexionem sobre el respecte a totes les llengües del món i la riquesa de la diversitat cultural.

Sant Miquel de Cuixà

El monestir romànic de Sant Miquel de Cuixà fou l'espai d'acollida d'un conjunt de monjos que degut, entre altres qüestions, a l'afer de l'Abat Escarré criticant el règim franquista, s'hagueren d'exiliar de Montserrat l'any 1965. El Monestir amb l'arribada dels monjos esdevingué una casa de refugi i exili per totes aquelles persones que, durant el tardofranquisme i primers anys de la transició, s'oposaven al règim: des de joves militants catòlics catalanistes, passant per independentistes d'esquerres o anarquistes.

Alumnes al cementiri de Prada davant la tomba de Pompeu Fabra.

Alumnes escoltant el Cant del Ocells a Sant Miquel de Cuixà.

Quaderns de Sant Miquel de Cuixà. Llibreta on els alumnes escriuen reflexions.

L'activitat que duem a terme pretén recuperar aquell espai de lluita, reflexió, diàleg i convivència, que fou el monestir de Cuixà durant el tardofranquisme. Els alumnes, dividits en petits grups, han de reflexionar a partir de diferents qüestions actuals que els hi oferim mitjançant preguntes (societat de consum, refugiats, canvi climàtic, feminisme, respecte a les minories...). Tanquem l'activitat fent un debat conjunt, on l'alumnat té la paraula. Complementem l'activitat escoltant el cant dels ocells de Pau Casals dins l'església romànica i posant de rellevància els valors universals que des de l'abat Oliba, passant per Pau Casals i els monjos exiliats de Montserrat es respiren entre les parets del monestir.

Memorial del Camp de Ribesaltes

El Memorial de Ribesaltes ofereix la possibilitat de visitar un camp de concentració que al llarg del segle XX fou testimoni de les penúries de quatre col·lectius víctimes dels conflictes bèl·lics europeus: exiliats republicans, jueus, gitanos i harkis algerians. Tots ells pateixen la violència d'Estat, a través de les seves polítiques concentracionàries cap a col·lectius que en el seu moment, foren etiquetats com a indesitjables.

Durant la visita al Memorial, després de fer la cronologia de l'espai i la visita exterior que recorda el seu funcionament i les dures condicions de vida, encomanem als alumnes dos objectius: escoltar un testimoni concret a partir d'una audició i elegir i reflexionar en un objecte de l'exposició permanent. Al final de la visita, tots junts acabem discutint i debatent la situació actual de les polítiques migratòries i la crisi dels refugiats, des d'una perspectiva històrica. Quins són els indesitjables del segle XXI?

Alumnat escoltant testimonis al Memorial de Ribesaltes.

Maternitat Suïssa d'Elna

Visitar la Maternitat d'Elna comporta conèixer una història d'esperança i solidaritat, enmig de l'horror de la guerra i l'exili. La Maternitat fou una illa de pau enmig de l'infern.

Iniciem la visita amb la visualització d'un vídeo del testimoni de l'Elisabeth Eidenbenz, fundadora i protagonista de la Maternitat, i continuem amb una presentació a partir de material fotogràfic, on coneixem la història de la Maternitat. Per últim, els alumnes recorren l'edifici lliurement.

La visita de la Maternitat d'Elna és, en el marc d'una estada, sempre la darrera activitat que duem a terme. Entenem que el missatge de solidaritat i esperança que es desprèn de l'espai, és l'ideal per concloure una estada al llarg de la qual hem rememorat episodis foscos de la nostra història. És en aquest marc on acabem recapitulant les activitats que hem fet i transmetent als alumnes la importància de la memòria, entendre d'on venim i com aquesta memòria ens ha d'empenyer a treballar per unes societats més justes, igualitàries i inclusives, davant l'augment del feixisme i la xenofòbia.

Maternitat Suïssa d'Elna.

Altres activitats sobre l'exili

Més enllà de les activitats presentades anteriorment, també hi ha espais de memòria on, de forma menys recurrent, realitzem activitats. Son espais que visitem sobretot en estades de més de tres dies o per interès dels centres i que ens serveixen per complementar el paquet d'activitats que proposem per treballar l'exili i la resistència.

- **Memorial d'Argelers:** Petit memorial situat al poble d'Argelers que ens serveix com a introducció i marc de l'activitat de la platja d'Argelers. a través d'una visita guiada d'aquest petit memorial, coneixem la història del camp d'Argelers. Completem l'activitat desplaçant-nos a peu (uns 3 quilòmetres) fins a la platja d'Argelers.
- **MUME (Museu Memorial de l'Exili de la Jonquera):** A través d'una visita guiada de l'espai museogràfic, ens situem cronològicament els esdeveniments que transcorren des de la Guerra Civil fins a la suposada restauració democràtica. Visita que ens serveix com a introducció a una estada de diferents dies.
- **Figueres:** darrera ciutat republicana: Recorregut que ens porta a conèixer els escenaris de la darrera ciutat Republicana. Des del Castell de Sant Ferran fins al centre històric. A través d'imatges i textos recordem la Figueres republicana, la Gernika catalana.

El nexa entre les diferents activitats: la maleta

Totes les activitats descrites anteriorment, es treballen en el context d'una estada a l'EdA del Canigó, d'una durada que pot variar entre dos dies i cinc dies. Majoritàriament les estades per treballar sobre l'exili son o bé de dos o bé tres dies. En el transcurs d'aquestes, hi ha la voluntat de donar un ordre en el transcurs de les

activitats que tingui un sentit. Així iniciem sempre l'estada realitzant l'itinerari de l'exili i acabem l'estada a la Maternitat d'Elna. Enmig, depenen de les activitats escollides pels centres, procurem que tingui una lògica o bé cronològica o bé argumental.

Però el que uneix, el que ens fa de fil conductor al llarg de l'estada, és un objecte: una maleta. La maleta ens acompanya al llarg de les activitats i tot l'alumnat participant l'ha d'anar traginant, amb l'objectiu que acabi arribant a la Maternitat d'Elna el darrer dia. Aquesta maleta, que està tancada amb una corda vella, té diferents objectius:

- Fer que l'alumnat empatitzi amb els republicans catalans i espanyols que prengueren els camins de l'exili.
- Ser un objecte tòtem, un dispositiu de memòria que quedi en el record de l'alumnat i aporti significat a l'aprenentatge.
- Dotar d'una responsabilitat a l'alumnat: entre tots fer que la maleta arribi al seu destí.
- Jugar amb la curiositat i l'element sorpresa: que hi haurà dins la maleta?

El darrer dia, després de la visita a la Maternitat d'Elna i en la conclusió final de l'estada, fem el tancament amb l'obertura de la maleta, tancant el cercle iniciat entre un i quatre dies abans. El que trobem a dins, ens guardem d'explicar-ho: només diem que és un símbol, un darrer dispositiu de memòria, per mantenir la memòria viva, perquè una societat que no coneix la seva memòria és una societat que cau en l'oblit i sense memòria no hi ha veritat i sense aquesta mai pot haver-hi justícia.

La maleta de l'Exili. L'objecte que ens serveix de fil conductor durant les estades.

BRIGADES INTERNACIONALS

CAMP D'APRENTATGE EL MONESTIR DEL CISTER

El primer comiat de les Brigades Internacionals

El CdA el Monestir del Cister té la seva seu a l'alberg de l'Espluga, lloc on el 25 d'octubre de 1938 es va fer el primer comiat de les Brigades Internacionals.

L'activitat sobre el primer comiat de les Brigades Internacionals està **dirigida a alumnat de 4t d'ESO o batxillerat** i té una **durada d'un matí**. Com qualsevol altra activitat que s'ofereix des del Cda, s'hi engloba un treball previ, la sortida en sí i un treball posterior.

Alberg de l'Espluga i seu del camp d'aprenentatge amb el mural homenatge de les brigades internacionals fet per Roc Blackblock.

Treball previ

El treball previ proposat per aquesta activitat pretén aproximar-se al coneixement de les Brigades Internacionals i al seu comiat que va tenir lloc a l'actual Alberg de l'Espluga. Es configura a partir de dues activitats on s'utilitzen fonts primàries:

- **Tres cartes de brigadistes internacionals** provinents del Fons Abraham Lincoln. A partir d'aquestes, l'alumnat comença a conèixer qui podrien ser els brigadistes internacionals i en descobreixen diversos aspectes de la seva vida quotidiana. Les cartes que conformen aquesta primera activitat són escrites en anglès i traduïdes al català, fet que permet, si es vol, treballar la llengua anglesa a partir d'aquesta lectura.
- Un cop l'alumnat té una primera noció de qui eren els brigadistes internacionals, s'introdueix l'alberg com un espai de memòria mitjançant una altra font primària: les **fotografies**. A través de diverses imatges fetes pels grans fotoperiodistes de guerra del moment (Capa, Buckley, Torrens...) l'alumnat descobreix la relació de l'espai amb les brigades i el seu comiat; i permet l'anàlisi i reflexió sobre

diversos aspectes de l'acte celebrat a l'alberg el 25 d'octubre de 1938. Aquesta descoberta es fa mitjançant la cerca inversa per imatges.

Exemple de les fonts primàries del treball previ.

La sortida a l'espai de memòria

La visita a l'espai de memòria consta d'un seguit de tallers didàctics:

- S'inicia amb una **activitat introductòria sensorial**. A través de diversos sons i olors relacionats amb la guerra, l'alumnat s'aproxima al context bèl·lic de la Guerra Civil: ens situem cronològicament i fem esment dels principals fets històrics.
- Mitjançant la següent dinàmica i a través de la **ludificació**, l'alumnat coneixerà l'experiència personal de tres brigadistes internacionals (dos soldats i una infermera) i un fotoperiodista de l'època. Mitjançant diversos objectes dels anys 30 -bèl·lics i de vida quotidiana-, l'alumnat va veient com els personatges podien interactuar amb cadascun dels objectes per tal d'anar trobant pistes i, finalment, descobrir qui eren. En aquesta dinàmica, el multilingüisme hi té un paper destacat ja que una part de les pistes es donen en l'idioma nadiu dels brigadistes.
- Seguidament, i a través d'un cartell de les Olimpíades antifeixistes de Barcelona que s'havien de celebrar el juliol de 1936, es veu l'espurna de l'origen d'una part, tot i que petita, dels brigadistes internacionals. A partir d'aquest cartell es fa una **anàlisi crítica de diversos cartells de la Guerra Civil** per tal de veure la importància de la comunicació i la propaganda dins d'aquell conflicte bèl·lic. Així doncs, a través d'un guió d'anàlisi, l'alumnat s'ha de fixar en la importància dels colors, el llenguatge, la força comunicativa, el lema, el missatge entre d'altres.
- També és interessant que l'alumnat sigui conscient de l'origen mundial dels brigadistes internacional i del volum de soldats que van fer cap a la península per lluitar contra el feixisme. És per això, que per assolir aquest objectiu, proposem **un joc de banderes dels països originaris del brigadistes internacionals**. Aquest joc ens permet anar introduint nacionalitat i quantitat de brigadistes.

Objectes originals per tal de treballar les biografies de brigadistes internacionals.

En aquest moment on l'alumnat ja té un coneixement més ampli del moviment brigadista internacional, anem a analitzar més profundament l'espai de memòria a través de tres activitats:

- Una visita autònoma per una **petita exposició** que hi ha a l'alberg mitjançant la qual, l'alumnat ha de resoldre una sèrie de reptes a través de l'anàlisi de diversos plafons de l'exposició.
- Una activitat de **retrofotografia** on se'ls explica què és i, a partir de diverses fotografies realitzades en aquell espai el dia del comiat, l'alumnat ha de realitzar diverses retrofotografies.
- Finalment, acabem l'activitat de les brigades internacionals analitzant **la música a la Guerra Civil** i cantant diverses cançons de guerra que ens podem imaginar que van sonar aquell dia.

Exposició sobre el brigadistes internacionals.

Exemple de retrofotografia.

El treball posterior

El treball posterior té com a objectiu consolidar els aprenentatges adquirits a la sortida a la vegada que traslladar l'objecte d'estudi a un context proper i significatiu per l'alumnat. És per això que la proposta que s'ofereix als centres és **el treball de la Guerra Civil a la població d'origen** del centre educatiu, focalitzada en **els bombardejos**. Pels centres educatius de la comarca de la Conca de Barberà s'ha preparat un sèrie de materials per treballar la temàtica (entrevista a una persona contemporània als fets, mapa sobre els bombardejos i fitxes sobre la quantitat i les afectacions d'aquests).

BATALLES DE LA GUERRA D'ESPANYA

CAMP D'APRENTATGE DE FLIX

Des del Cda de Flix compartim la proposta d'activitats didàctiques que realitzem, seqüenciada per nivells dins de la branca ENTORN HISTÒRIC, entorn als escenaris de la Batalla de l'Ebre presents a la nostra localitat i, en alguns casos, en poblacions veïnes de la Terra Alta.

Comunitat de mitjans (1r, 2n i 3r): descobrim el poble I

Fer una ullada enrere en el temps, ens ajuda a comprendre d'on venim. D'aquesta manera, obrim el calaix del temps visitant dos espais emblemàtics locals. Un joc de preguntes, ens interpel·la a conèixer singularitats del refugi antiaeri del Carrer Sant Josep de Flix a vista d'infant, i acabem descobrint la zona del Pas de barca, on una activitat ens acompanya amb la descoberta d'un dels dos únics passos de barca actius al tram final de l'Ebre.

Comunitat de grans (4t 5è i 6è). Descobrim el poble II

Què en sabem de les guerres? Com afecten a la població? En aquesta activitat farem una introducció al que significà la Batalla de l'Ebre per una població com era Flix l'any 1938. Anirem a la descoberta i interactuarem amb els espais del patrimoni històric local com són el refugi antiaeri de Flix i l'icònic Castell Nou tot descobrint-ne els secrets que alberguen al seu interior.

Primer cicle d'ESO (1r i 2n). La Batalla de l'Ebre

Flix va ser una de les primeres poblacions de Catalunya bombardejades des de l'aire durant la Guerra Civil, a causa de la seua posició estratègica durant el conflicte, i cabdal en el sí de la Batalla de l'Ebre, un dels episodis més cruts. Tractarem de reviure i descobrir els seus escenaris, a través del joc cooperatiu, tot visitant el Castell Nou i el refugi antiaeri, a fi de generar consciència i debat sobre els conflictes armats.

Segon cicle d'ESO (3r i 4t). Itinerari d'aprenentatge de la Batalla de l'Ebre

Conjunt d'activitats de descoberta i recerca en equip, sobre un tema tant arrelat al territori, com va ser aquest episodi tan significatiu de la Guerra d'Espanya. Tractarem de reviure, i descobrir els seus escenaris (refugis, trinxeres i Castell Nou), des d'una mirada actual, imparcial i constructiva, a fi de generar consciència i debat sobre els conflictes armats. Possibilitat de visitar el Centre d'Interpretació 115 dies o el museu La Trinxera, el Poble Vell de Corbera d'Ebre i la Cota 402 (concretar amb l'equip educatiu).

CAMP D'APRENTATGE DEL RIPOLLÈS

Presentació

La comarca del Ripollès es troba ubicada en una zona sense batalles notables entre els exèrcits republicà i franquista però sí amb testimonis molt notables sobre la vessant humana i les víctimes civils, que comporta una guerra i les seves conseqüències d'acarnissament amb els vençuts.

La cronologia que treballem comença el 18 de juliol de 1936 i finalitza els anys 70 del segle passat amb exemples de la lluita contra el franquisme

Els continguts bàsics que podem explicar i veure són aquest aspecte humà, ja referenciat, la repressió antireligiosa dels anys 1936 i 1937 amb exemples molt propers com l'assassinat del capellà de Planoles a pocs metres del CdA, la rereguarda, els serveis sanitaris d'atenció als ferits, la retirada, la repressió franquista, el maquis, i els búnquers.

ACTIVITAT 1: Busquem la marededéu Núria (PRIMÀRIA-ESO)

Situació d'aprenentatge

A Núria un grup vol protestar contra la no celebració dels jocs olímpics d'hivern a l'estació d'esquí de Vall de Núria i uns altres volen protestar per denunciar la inacció davant el canvi climàtic robant la talla de la mare de déu amb l'amenaça de no tornar-la si no veuen satisfetes les seves demandes, i uns tercers se la volen endur a l'exili per evitar aquest enrenou.

Mètode de treball (MOMENT 2)

Joc de pistes gamificat per Vall de Núria amb un quadern amb preguntes i respostes relacionats amb fets històrics verídics, com l'exili de la talla de la marededéu en plena guerra civil, o el segrest d'aquesta talla per lluitadors antifranquistes l'any 1967.

Els grups hauran de trobar la marededéu que haurem amagat per Vall de Núria.

Moment 3 o Moment 1

Amb anterioritat o amb posterioritat a l'activitat es poden visionar sengles documentals realitzats per ZEBÀ PRODUCCIONS que expliquen els fets nuriencs de l'any 1936 i 1939.

ACTIVITAT 2: busquem els búnquers

Situació d'aprenentatge

Arriba la notícia que hi ha uns soldats a Planoles que han de vigilar la frontera francesa i necessiten ajuda. Sabem que són al bosc, però no on. Toca portar-los menjar perquè no en tenen.

Mètode de treball (MOMENT 2)

Amb un mapa del bosc de Planoles, una brúixola, i una fitxa amb tota la tipologia de búnquers es farà la cerca d'aquests espais i es reflexiona sobre el perquè de la seva ubicació i existència.

ACTIVITATS EN QUE ESTEM TREBALLANT

Destruint la memòria

Situació d'aprenentatge (MOMENT 1)

Som periodistes i visitem el balneari Montagut, i hi descobrim que va funcionar com a Hospital de sang durant la retirada. Els soldats hi havien dibuixat graffitis per les habitacions. Ens han demanat de fer un reportatge i catalogar objectes i graffitis relacionat amb aquells fets.

Prèviament a l'activitat es farà una reflexió sobre el dret que té tothom, tots els pobles i totes les persones, de preservar la memòria de fets passats i valors, i la necessitat i que se'n té de no ocultar-ho a les generacions futures.

Mètode de treball (MOMENT 2)

Amb un mapa del balneari iniciem la recerca dels graffitis. L'alumnat durà una guia de simbologia política.

Refugi antiaeri de Ripoll

Descripció de l'activitat

Activitats prèvies a l'estada (moment 1)

Si el centre ho desitja es poden enviar imatges i vídeos de l'època i actuals amb testimonis de l'època per comentar a l'aula.

Activitat durant l'estada (moment 2)

L'activitat comença al vestíbul del museu on hi ha objectes dels anys de la guerra civil espanyola a Ripoll per posar en context. Es continua fins l'estàtua del 27 de maig per recordar diferents guerres i com es van viure a Ripoll. Per acabar s'entra al refugi antiaeri on s'explica com està fet, qui el va fer i experiències documentades varies.

Propostes post activitat (moment 3)

Com viuen la guerra diferents personatges més enllà dels bàndols (infant, jove, pares, obrer, empresari, polític, etc.) Infraestructures de guerra. Postguerra. Localitzacions significatives de la Guerra Civil properes al centre educatiu d'origen i a Catalunya, etc.

Itinerari de la Guerra Civil de Ripoll

Recórrer el poble tot passant pels diferents punts destacats de Ripoll en el període de Guerra Civil i post guerra. (ajuntament, monestir i església de St. Pere de Ripoll, indústries de guerra, presó, bombardejos, barricades, refugis, estació de ferrocarril, seus de partits polítics, sindicats, associacions, etc).

Itinerari de la Guerra Civil Espanyola a Camprodon

Recórrer el poble tot passant pels diferents punts destacats de Camprodon en el període de Guerra Civil. (comitè revolucionari - milícies antifeixistes, hospitals de sang i campanya, cases confiscades per la guàrdia republicana, cases d'acollida, exposició del camí de la retirada, etc).

Camí de la retirada i l'exili (Coll d'Ares i Coll i Coll Pregon)

Resseguir i comentar in situ un dels camins de la retirada i l'exili. (des de Molló-Espinavell fins la Presta passant per coll Pregon.)

El terme de Molló va tenir tres vies principals per creuar la frontera després de la guerra, en aquesta ruta resseguim una d'elles, el camí d'Espinavell a Coll Pregon.

Amb la caiguda de Barcelona, el 26 de gener de 1939, va començar el que, en l'actualitat, anomenem la Retirada. Centenars de milers de persones van fugir de les tropes franquistes en direcció a la frontera francesa.

Entre finals de gener i principis de febrer de 1939 van passar per la vall de Camprodon unes 100.000 persones, aproximadament.

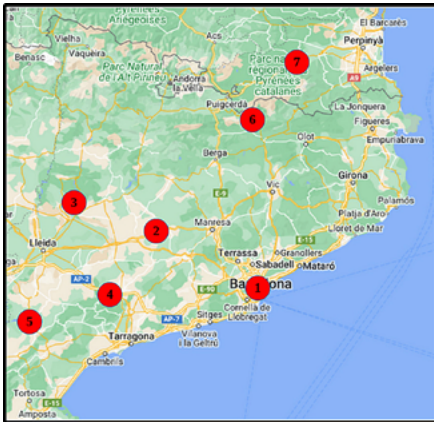
El terme de Molló té tres vies principals d'escapament per travessar la frontera: la carretera del coll d'Ares (que ja estava operativa l'any 1939, però que no acabava d'arribar al punt fronterer), l'antic camí que anava de Camprodon fins al coll d'Ares passant per la Casilla del carrabiners i el camí d'Espinavell al coll Pregon, que resseguim amb aquest ruta.

Acabada la Guerra Civil, aquests camins van continuar essent útils per diferents motius. Durant la Segona Guerra Mundial, foren utilitzats assiduament pels jueus que fugien de l'Alemanya nazi. Solien arribar fins a Prats de Molló o la Presta i, d'aquí, empraven els darrers quilòmetres fins a la frontera espanyola, on ja els esperava algun dels passadors de la zona que els feia de guia. D'aquesta manera, evitaven la vigilància fronterera tant dels alemanys com del règim franquista.

Acabades la Guerra Civil i la Segona Guerra Mundial, aquests camins es van utilitzar, encara, durant molt de temps. En una Espanya franquista immersa en plena postguerra i amb escassetat de material i d'aliments, arribà el torn dels contrabandistes.

Per inscripcions, [Serveis educatius](#). [Camps d'aprenentatge](#). [Inscripció i quotes](#). [XTEC - Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya \(gencat.cat\)](#)

Mapa de localitzacions dels Camps i Entorns d'Aprenentatge amb oferta pedagògica sobre la Guerra Civil, l'Exili i la Memòria Democràtica

1. Camp d'Aprenentatge de Barcelona

Passeig Mare de Déu del Coll, 41-51
08023 Barcelona
Tel. 667 366 914 / 93 213 35 14
cda-barcelona@xtec.cat

2. Camp d'Aprenentatge de Pujalt

Carretera de l'Astor, s/n
Pujalt
Tel. 93 869 80 22
arosich2@xtec.cat

3. Camp d'Aprenentatge de la Noguera

Passeig del Segre, 58
25613 Sant Llorenç de Montgai
Tel. 973420410
c5901117@xtec.cat

4. Camp d'Aprenentatge dels Monestirs del Cister

Ctra. de les Masies, sn
43440 Espluga de Francolí
Tel. 977871144 / 674491533
e3900035@xtec.cat

5. Camp d'Aprenentatge de Flix

Camí de Sebes, s/n (Mas del Director)
43750 Flix
634 760 915
cda-flix@xtec.cat

6. Camp d'Aprenentatge del Ripollès

Crta. de Nevà Prat Cap Riu, s/n.
17535 Planoles
972 73 63 50 / 634 765 061
b7903054@xtec.cat

7. Entorn d'Aprenentatge del Canigó

Av. Pau Casals, 6
66500 Prada
+33 644 82 52 87 // +34 607 07 33 17
b7500014@xtec.cat

**memorial
democràtic**

**Generalitat
de Catalunya**